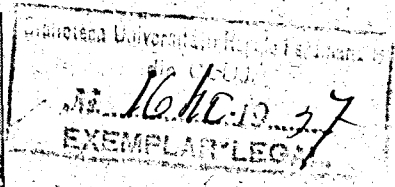

1936 JANUÁR — MÁRCIUS

B'NAI B'RITH SZEMLÉ

TARTALOM

Dr. Weiss Sándor elnök tv.: Emléksorok Diamant Izsó tv-nek. — *Dr. Humwald Izidor* exelnök tv. székházavató beszéde. — *Dr. Weiss Sándor* elnök tv.: A BB szerepe a zsidóság erkölcsi és szellemi nivójának emelésében. — *Rózsa Jenő* tv.: Intézményes kulturmunkát. — *Bihari Árpád* tv.: A testvériesség. — Logentagungen im rumänischen Distrikte. — ZSIDÓ VILÁG. — *Szabó Imre* tv.: Heine, a zsidó. — *Ligeti Ernő* tv.: Kié Heine? — *Dr. Guttmann Béláné* nv.: A zsidó zene. — Goldmark.

INHALT:

Br. Pr. Dr. Alexander Weiss: Br. Pr. Izso Diamant zum Andenken. —
Br. Expr. Dr. Isidor Hunwald: Einweihungsrede. — Br. Pr. Dr. Alexander Weiss: Die Rolle des Ordens in der Hebung des moralischen und geistigen Niveaus des Judentums. — Br. Eugen Kóza: Planmässige Kulturarbeit. — Br. Arpad Bihari: Die Brüderlichkeit. — Logentagungen im rumänischen Distrikte. — Br. Imre Szabó: Heine, der Jude. — Br. Ernst Ligeti: Wem gehört Heine? — Schw. Dr. A. Guttmann: Die jüdische Musik. — Goldmark.

BCU Ch. / Central University Library Ch.

Kézirat gyanánt

B'NAI B'RITH SZEMLE

AZ ERDÉLYI PÁHOLYOK MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK HAVI KÖZLÖNYE
MONATBLAETTER DER TRANSYLV. ARBEITSGEMEINSCHAFT I. O. B. B. IX.

EMLEKSOROK DIAMANT IZSÓ Tv-nek

Diamant Izsó tv. 50. születésnapja alkalmából tanulmány-gyűjteménye kiadásával ajándékozott meg bennünket. Oly ajándékkal, amilyen csak attól telhetik ki, akinek a művészet legbensőbb személyes élménye, akinek számára a kultúra valóban eleven, szerves emberi életmegnyilvánulás.

A szavak, mondatok és gondolatok architektúrája ünnepi tónust ad a tanulmányoknak. A tartalomban viszont a mindennapi életünk megannyi apró mozzanatában is ki-kirobbanó örök emberi konfliktusok művészi produktumai hangolódna össze felemelő harmóniává. A szétguruló pillanatokból, egy-egy könyv megjelenésének hamar feledésbe menő eseményéből, a fennen szárnyaló emberi lélek egy-egy gesztusából épül benne egy tiszta látás, a mulandóból is az örökkévalót konzerválni tudó szellem munkájával napjainknak egy emlék-műve.

Akár Grigorescu művészetét tárja fel az öt eddig nem ismerők előtt, akár az új-teuton jelszavakba fojtott Nietzsche mondatainak adja vissza eredeti tiszta csengésüket, akár pedig az embernek és írónak egyaránt nagy Selma Lagerlöf-ről írott mondataival nyitja meg bennünk egy benső melegség forrását, embert és művet mindenütt azzal az „Ewigkeitszug“-gal mér, amely minden alkotó szellemnek sajátja, aki odaáll a maxbrodi megfogalmazású „hilfsbedürftiger Gott“ mellé, hogy együtt építse vele az egyre születésben levő világot.

Igy sorakoznak fel Jakob Wassermann, Feuchtwanger, Rathenau, a zsidó képzőművészek egy egész galériája Max Liebermannnal az élükön és istennek annyi más építőtársa az örök emberi kultúrán, hogy mintegy folytassák és sorra dokumentálják a „Kulturbund deutscher Juden“ című tanulmányban abbahagyott R. Beer—Hoffmann idézetet: „Und hat uns alle aufgerufen, mit ihm zu schaffen... Mit an seinem Bau!“ — és rácszméltessenek bennünket: lám, a „hilfsbedürftiger Gott“ nem egyetlen író fantáziájának teremtménye, ő volt Jaákobnak, az áldást erőszakkal is kiverkedő Jiszraelnek Istene is, — lám, az „Ewigkeitszug“ messze-messze, valóban az örökkévalóság végtelenében kezdődik és örökkévalóan kötelező tartalma van: jaákobi értelemben vállalni a kiválasztottságot („Gott wählte mich aus — Gott will mich frei!“) — aktíve résztvenni a folyamatos teremtés munkájában („schaffen an seiner Welt mit ihm“).

Igy, ezzel a gondolatfeltárással nyer a formálisan tulmenő jelentőséget, hogy Diamant tv. 50. születésnapja alkalmából a BB kiadásában zsidó tárgyú tanulmány sorozat jelenik meg, nem csupán azért, hogy halkuló könyvélményeket pendítsen meg bennünk újra, hanem, hogy új gondolatokat fakasszon, tisztítsa látásunkat és edzze öntudatunkat.

A tanulmány sorozat megjelenése és az 50 éves születésnap együttes aprópója még más megnyilatkozásokat is lehetővé tesz. Bizonyos mértékig hangulatalaink szolgálói vagyunk mindnyájan. Egy értékes elmemű megjelenésének és egy teremtő élet öt évtizedes állomásának érzékelése és tudatosítása megfogják a lelket, legjobb érzéseink tárnáit nyitják fel, hogy egész valónkat töltsék meg ezekkel az ünnepi érzésekkel.

Ünnepeljük Diamant tv-t! Ünnepeljük, amikor édesapja emlékének szánt tanulmányait méltatjuk és ünnepeljük, amikor élete fontos állomásán nyugta-

lan és sietős életutunkon mi is rövid pihenőt tartunk vele. Megállunk, hogy az ő megtett útjából pár szóban azt idézzük, ami a mienk is, amihez közünk van nekünk is. Közünk ahhoz, amit ő nekünk, az egyetemes zsidóságnak önként adott. Mert adni, szerényen a formában és bőkezűen a tartalomban, ezt tud ő, ez természetéből fakad az élet sok területén. Szellemi javakban, baráti érzésben éppugy sokat meritett, mint ahogy páratlan gyakorlati tudásával gyárakat épített és anyagi javakat szerzett. Javai és értékei mindig csak fokozni látszanak kötelességérzését. Amit tud, azt szinte elementáris vágygal mindenkinek kincsévé akarja tenni, érzéséből szűkebb baráti körén túl, bőven jut mindig bárkinek, aki szívének ajtaján kopogtat, földi javával pedig mélyen gyökerező szociális műveltséggel és felelősségérzéssel rendelkezik. A tőke társadalmi kötelezettségeit érzi, vállalja és vállalja is. Ime egy ember, akiről leírhatjuk, hogy egész lényével felelősnek érzi magát a zsidó közösségért is, amelybe beleszületteett.

És mit adhatnánk mi neki ezért?

Szeretettel és belülről érzett alázattal meghajtjuk előtte zászlónkat, így tisztelgünk és hosszú, egészséges életet kívánunk neki.

WEISS SANDOR

Dr. HUNWALD IZIDOR EXELNÖK T_v.

székházavató beszéde az érd. Unitas-páholy 1936 január 26-iki ünnepi ülésében

„Ma tauvu auholecho Jaakauv, miskenausecho Jiszroel“ Mily szépek a te sátraid Jákob, lakóhelyeid Izrael!

Ezekkel a szavakkal kezdődik mindennapi reggeli imánk. De ezek a szavak hangzanak el elsőként akkor is, mikor a világ bármely részén új zsidó templomot avatnak.

Ezen ünnepélyes szavak túlulnak az én ajkaimra is, amikor ezt a hajlékot, páholyunknak saját tulajdonát képező székházát felavatni kívánom.

Nyugodtan merem ezt a szent mondással kezdeni, mert legjobb hitem, érzésem, s meggyőződéseim szerint a BB-páholyok szentélye templom, temploma mindazoknak a testvéreknek, kik a páholy tagjai, akik ugyanazon mélységes áhitattal lépik ét velem együtt e szentély küszöbét, mint a legvallásosabb hívó a legnagyobb ünnepnapokon a templom bejáratát.

A régi jeruzsálemi szentély bejáratánál minden belépőnek le kellett vetnie cipőit s meg kellett mosnia kezeit az előcsarnokban csörgedező források vizeiben, hogy tisztán kerüljön az Ur színe elé.

A cipő levetése és a kézmosás azonban szimbólum is volt annak, aki a szentélybe belépett, le kellett vetnie magáról minden tisztátlanságot, nemcsak testileg, de lelkileg is meg kellett tisztálkodnia, hogy nemes lélekkel, mély megalázkodással szívében járulhasson a Legszentebbnék emelt oltár elé.

Ez a szimbólum minden alkalommal a BB. Rend minden testvérét át kell, hogy hassa, amikor a szentély küszöbét átlépi.

Különösen felemelő a tudat, hogy a szentély, melybe belépünk, a mi tulajdonunk, melyet a saját erőnkéből, minden külső támogatás nélkül, egyedül s kizárólag a testvérek önkéntes áldozatkészsége hozott létre.

1927 november 27-én husz sátmari zsidó férfin alapította meg ezt az Unitas páholyt. A felavatás egy erre a célra kölcsönként helyiségben történt. Kevéssel utóbb szerény helyiségbe költöztünk, de már ennek a szerény helyiségnek bírása is felemelő hatással volt tagjainkra. Két évvel később tágasabb helyiségbe költöztünk, újabb két év múlva azonban a gazdasági krízis kényszerítő hatása alatt ismét kénytelenek voltunk egy semmiképpen sem megfelelő helyiséget bérelni, s bár később sikerült szíveségből szentély céljaira külön helyet szerezni, a robbanás erejével hatott az indítvány, hogy a páholy vessen véget a folytonos vándorlásnak s legyen magának tulajdonaként hajlékot. Az indítvány elhangzása után megindultak a spontán adakozások előre nem remélt mértékben és a testvérek lelkes áldozatkészségének és nemes önzetlen munkásságának eredménye volt, hogy ez a hajlék alig hat hónapon belül megvéve és céljainknak megfelelően átalakítva rendeltetésének átdatott. Kötelességét minden testvér híven teljesítette.

Huszan voltunk testvérek, mikor első helyiségünket avattuk s ma ötvennél több testvér vesz részt az új szentély avatási ünnepségén. Isten különös kegyének tartom, mely megadta nekem, hogy az első ideiglenes helyiség s a mai helyiség avatási beszédét is én tarthassam meg.

Amikor e helyiségbe először tettem lábamat, éreztem, hogy

„Vaani berauv chaszdecho ovau vészecho, estachave el-héchal kod-secho bejiroszecho“. Ami engem illet, a Te véghetetlen kegyelmedből jövők a házaiba, leborulok szent hajlékodon, irántad való tiszteletből.

Nemcsak én, de minden egyes testvére az Unitas páliolynak meghajol e szent hajlékban a legmagasabb iránti tiszteletből, mely megengedte, hogy ez az emberek szeretetéből Isten dicsőségére, Izrael örömére létrejöhessen.

Minket, saturei testvéreket, éppen úgy választ el egymástól kor, felfogás, politikai és gazdasági különbség, mint bármely más páholy testvéreit, de az eddig eltelt nyolc esztendő összekovácsolt minket törhetetlen egységgé. Jótékonyág, testvériség s egyetértés szelleme hatja át minden egyes testvér lelkét, ezt dokumentálja a székház, mely nem egyeseknek, hanem az összeség áldozatából létesült.

De nem feledkeztünk meg soha a kultúra és az utánpótlás gondozásáról sem. Oda törekedtünk, hogy lelkileg felüdüljünk egymás társaságában, amikor belépünk e szentélybe, levetjük saruinkat s megmossuk kezünket, jelképeit a piszoknak s szennynek, mely a külvilág küzdelmeiben mindegyikünkre ráncragad.

Ez az új hajlék nem kell, hogy új eszmék kiindulópontja legyen, legyen ez a hajlék folytatása a szép munkának, melyet eddig végeztünk, de legyünk jótékonyabbak, megértőbbek, kulturéhesebbek, mint eddig voltunk, hogy beteljesedjen a mi hitvallásunk, áldásává lenni magunknak, a zsidóságnak s az egész emberiségnek.

Dr. Hunwald Izidor exelnök tv. az érd. Orient-páholybeli vendégtestvérekre való tekintettel német nyelven folytatta ezután beszédét.

Liebe Brüder!

Die Aufgaben der Logen und der Logenbrüder haben sich in den letz-

ten Zeiten stark vermehrt. Es genügt heute nicht wohlthätig u. brüderlich zu sein, es genügt nicht moralisch unanfechtbar zu sein: — ein jeder Bruder muss ein Kämpfer werden, Kämpfer der Vergangenheit, Kämpfer der Gegenwart, Kämpfer um die Zukunft des Judentums.

Den vielen Verläumdungen, Ausnahmegesetze, huliganischen Streiche der jetzigen Welt muss Einhalt gemacht werden. Das lateinische Sprichwort: „Post equitem sedet atra cura“, hinter dem Reiter sitzt die düstere Sorge, kann leider in vielen Herren Länder auf das ganze Judentum und in noch mehreren Ländern auch auf die einzelnen Juden angewendet werden. Man will uns unserer Existenz berauben, die Möglichkeit des Lebens entziehen, unsere Ehre und Ehrwürdigkeit schänden. Der Kampf ist schwer, es benötigt alle hiezu befähigten Söhne Israels. Die schönen Tage von Aranjuez sind schon vorüber, sagt der Dichter. Die schönen Tage der Freiheit, welche die Emanzipation und Gleichberechtigung dem Judentum gegeben hat, die freie Wahl des Lebensunterhaltes, das ruhige Leben gehören schon der Vergangenheit.

Wir Juden stehen den sogenannten Neunationalisten zu stark im Wege, unsere durch Fleiss, Arbeit, Geschicklichkeit erworbene Positionen sollen erschüttert, demoliert werden. Gegen diese Ausartungen der Menschheit müssen die Juden, in erster Reihe aber die Logenbrüder, der auserwählte Teil des Judentums, Stellung nehmen und den Kampf durchführen. Jeder Logenbruder muss daran teilnehmen, um den Kampf mit voller Kraft und mit höchster Energie ausführen zu können. Die Fahnen sind gehisst. Jeder Bruder muss sich unter diese Fahnen stellen. Niemand kann sich einen Bruder nennen, der sich fernhält, der beiseite stehen will. Das neue Heim, welches wir heute einweihen, muss und wird als Stütze dieses Kampfes dienen. Ich bin fest überzeugt, dass an diesem schwierigen, grosse Opfer fordernden Kampfe jeder Bruder unserer Loge Arm in Arm mit den Brüdern unseres ganzen Distriktes und der ganzen Welt mit voller Rüstung teilnehmen und so seinen Pflichten in jeder Beziehung voll nachkommen wird.

Und werden wir es tun, dann haben wir unsere Pflicht gegenüber Gott dem Allmächtigen, dem Judentum und dem Grundgedanken unserer Logen erfüllt und wird auch der Erfolg nicht ausbleiben. Nur wenn wir selbst unsere Pflicht erfüllen, wenn wir unsere volle Kraft hineinsetzen, nur dann dürfen und können wir unseren Ewigen anrufen: „Ono adonaj hauschio no! Gott du Allmächtiger helfe uns! Ono adonaj hazlichio no! Gott du Allmächtiger beglücke uns!“

Dieses neue, jetzt eingeweihte Haus soll die Heimstätte des Friedens, des Glaubens, der Kultur, der Wohlthätigkeit, der Einheit, der Brüderlichkeit, aber wenn nötig auch des Kampfes sein, Kampf für das Wohl der Brüder und Schwester, für das Judentum, für die Freiheit des ganzen Menschentums.

Wir dürfen aber auch nie vergessen, unsere Schulen aufzustellen, unser im Aufbau begriffenes Spital zu beendigen, unsere Waisen und Armen gedenken und nie Erec Jiszroel, das Land des Auferstehens aus dem Auge lassen.

Und wenn wir so vorgehen werden, haben wir diese neue Stätte auch

durch unsere eigenen Taten geheiligt und werden sich aus diesem Hause Strahlen des Glückes, Strahlen der Befriedigung zum Himmel ausbreiten.

Dann werden wir, bei Anblick unseres Heimes entzückend ausrufen können. „Ma tauvu auholecho Jaakauv, miskenauszecho Jisroel. Wie schön sind deine Zelten Jakob und deine Siedlungen Israel.“

Gott du Allmächtiger! Segne unser neues Heim und jeden der hier in deinem Namen, für das Wohl des Judentums und der Menschheit arbeiten wird, stählere unsere Kräfte, dass wir unsere Arbeit voll und richtig erfüllen können. Amen.

A BB SZEREPE A ZSIDÓSÁG ERKÖLCSI ÉS SZELLEMI NIVÓJÁNAK EMELÉSÉBEN

Dr. Weiss Sándor Salom-elnök tv. székfoglaló beszédéből

Január 28-án iktatta be dr. Niemirower n. é. nagylenök tv. képviselőt Heves Vilmos exelnök tv. a Salom-páholy 1936. évi tisztikarát dr. Weiss Sándor elnök tv.-rel az élén, aki elfoglalva az elnöki széket, köszönetet mondott Heves Vilmos exelnök tv.-nek a hozzáintézett installáló beszédért. Ezután az előző évi tisztikarbeli munkatársai köteleességteljesítését állapítja meg elismeréssel és ennek rendjén külön kitér Leichtmann Andor tv. munkájára, aki ez év kezdetétől kizárólag a MK rendelkezésére bocsátja munkaerőjét. Sajnálataát fejezi ki Leichtmann tv.-nek a Salom-páholy vezetőségéből történő visszavonulása felett és kívánja neki, hogy a MK-i munkakörben megvalósíthassa a rá háruló feladatokat. Meleg elismeréssel emlékezik meg dr. Neufeld Jenőné nővér alkotó munkájáról, aki a megalakulás és a kezdeti nehézségek legnehezebb periódusában állott a Nővérszervezet élén két esztendőn keresztül, amely idő alatt ez a fiatal szervezet nemcsak megszilárdult, hanem értékes pozitív eredményeket is produkált. Üdvözlí úgy a Salom-páholy, mint a Nővérszervezet új vezetőségeit abban a reményben, hogy áldozatos munkájukat mindkét plénum az idők követelményeinek megfelelő odaadással fogja támogatni.

Ezután programbeszéde tulajdonképpen tárgyára tér rá dr. Weiss Sándor elnök tv., akinek fejtegetéseit az alábbiakban közöljük kivonatossan.

Alkotmányunk egyik alaptétele az, hogy a páholy munkájának az erkölcsi és szellemi nivó emelésére kell törekednie. Feltehetjük a kérdést: mi ennek a célkitűzésnek az értelme és hogyan kell ennek gyakorlatilag megnyilvánulnia?

Az erkölcsi nivó emelése kiinduló tényállásként távolról sem azt jelenti, hogy az erkölcsi nivó alatta volna az általában divó színvonalnak. Nem jelent tehát felfogásban és viselkedésben erkölcstelen bélyegét ma-

gán viselő tényállást. Az átlagos erkölcsi színvonal kétségtelenül megvan nálunk is, a kérdés azonban az, hogy erkölcsi életünket, azaz a Rend tagjainak erkölcsi színvonalát miképpen tudjuk az átlagos fölé emelni annak érdekében, hogy ezáltal úgy az egyes egyén, mint az egész közület, tehát a tv.-ek egyeteme több érzelmi és lelki készséggel váljanak magasabb rendű feladataink számára fogékonyakká — és így munkánkban azt az alapelvét, hogy kiválasztottságunk a nagyobb áldozatokra, emelkedettebb gondolatokra és áldozatosabb tettekre való kiszemeltséget jelenti, könnyebb szívvel tudjuk teljesíteni.

A fenti célkitűzés érdekében az egyes tv. karakterképzésére kell a jövőben nagyobb figyelmet fordítanunk. Lássuk tehát, melyek azok a jellembeli vonások, amelyeket vagy ki kell csíráztatnunk az egyes egyénben, ha még nem volna meg benne, vagy erősíteniünk kell, ha már megfogamzottak?

Elsősorban a fegyelem és ennek kapcsán mindjárt az egymáshoz és intézményünkhöz való hűség azok a jellembeli alaptulajdonságok, amelyek kifejlesztése és megerősítése az egymáshoz való bizalmat és így a szolidaris munkát lehetővé tehetik.

Egyedeink nagyobb százalékban szabad pályákon keresik meg kenyereiket. A szabad pálya jelenti nemcsak nyelvtani, de fogalmi és gyakorlati értelmezésben is azt, hogy az ily pályán levő egyén nem ismer kööttséget felfelé, vagyis főnöki, vagy munkaadói értelemben és a hasonló pályán levőkkel és általában a társadalommal szemben is nagyobb részben a saját egyéni érdekei szerint viselkedik, s keresi a maga elhelyezkedését.

A szabad mozgás így az élet legtöbb irányában egy olyan zsidó típust fejlesztett ki, amelyben tulteng az önbizalom, amivel szemben a fegyelem és a hűség az önmaga, legfőbb szűkös családja érdekeivel kapcsolatosan erős, míg ezen a körön túl nemcsak, hogy gyenge, de a legtöbbször olyan formában jelentkezik, hogy a testületi életnek legnagyobb akadályait jelenti. Fegyelemnélküliség és hűtlenség nem szokatlan jelenségek nálunk és feladataink egyik legfontosabbja az kell, hogy legyen, hogy ezeket a hiányokat állandóan tudatosítva a szabadon mozgott elemeket a kollektív életre alkalmassá tegyük. Ha a fegyelem és a hűség kifejlődnek, ezek a rendet és a melegséget is jelentik, hiszen a hűségnek a szeretet az alapeleme.

Csak példaképpen említem a jellemképzéssel kapcsolatosan a fegyelmet és a hűséget, mert az emberi magasabbrendűség, a nemesebb jellem, nemcsak fegyelemből, hűségből és szeretetből, de még egyéb a kollektivitás szempontjából értékes tulajdonságok gyakorlásából is adódik. Ezek részletezése helyett említék meg csak annyit, hogy végeredményben jellemeket kell képeznünk, olyan jellemeket, akik minden magunk között történő, vagy kívülről reány ható eseményre magasabbrendű törvények magukba idegzettségével reagálnak. Tisztában vagyok vele, hogy ez végcél, program, s a megvalósítás főleg a mai időkben nehéz. De minden kis eredmény, amelyet ezen a téren elérünk, a gyakorlati rendi munkában is látható eredményt fog jelenteni.

Az erkölcsi nívónak az egyeseknél való emelése automatikusan von-

ja maga után az egész testület erkölcsi színvonalának emelését. A BB-Rend erkölcsi feladata a magasabb értelemben vett kezdeményezés és vétő-gyakorlás közzétevése minden területén. Kezdeményezésünknek tiszta közérdektől sugalmazottnak kell lennie, éppen úgy, mint ahogy az eltiltás jogát és súlyos felelősséget jelentő terhét is csak ott szabad gyakorolnunk, ahol egyéni, lokális, vagy párt, illetve egyéb, de nem egyetemes szempontok túlsúlyos mértékben igyekeznek a közszemből érvényesülni. Az angol királyság ily értelmű vétő-jogáról sokat írtak nemrégiben a lapok. Ez a vétő-jog magasabb erkölcsi törvényként, mint egy lehetőség lebeg az angol közélet felett anélkül, hogy gyakorlására sürűn kerülne sor. Tudja azonban az angol közélet minden egyese és minden intézménye, hogy van egy végső fórum, amely a túlságok elsimítására és letompítására nemcsak erkölcsi, de törvényes joggal is bír. Sajnos, nekünk az ugynevezett jogaink is csak erkölcsi lehetőségek, mert hiszen bármilyen álláspontunknak is csak erkölcsi eszközökkel tudunk érvényt szerezni. Annál inkább van azonban szükség arra, hogy az egyesnek s így általa a plénumnak is erkölcsi színvonala olyan nivóra emeltesse, hogy minden a közérdekkel nem egyező érdek érvényesülése elé kellő s hatékony reagálással oda állhasson.

Ami a szellemi nivó emelését illeti, itt törekvésünk az kell, hogy legyen, hogy minden elébünk kerülő kérdésben józan felvilágosultsággal foglalkassunk állást. Nem lehetünk sem vallási, sem nemzeti, sem szociális kérdésekben propagandisták. A propaganda csak féligazság minden téren, melynek éppen az az ereje, hogy igazságának másik felét egyéni, vagy tömegöszönökre építve, ezeknek megfelelő eszközökkel igyekezzik elfogadtatni. Ellenpropagandát sem óhajtunk azonban csinálni és a feladatunk ezirányban csak az lehet, hogy vizsgáljuk a különböző kérdésekben, válasszuk el egymástól a körünkben ható áramlatok reális és propagandikus részeit és esszerint támogassuk az egyes irányzatokat, vagy forduljunk el azoktól. A józan felvilágosultságon kívül a tiszta lelkiismeret érvényesítése tehát szellemi vonatkozásban a szerepünk, amely tisztségünket ugyan nehezen fogják a propagandisták honorálni, de a szellemi munkánknak céltudatosan és rendszeresen kell arra irányulnia, hogy álláspontunk tisztaságát és józanságát elfogadtassuk.

Dr. Weiss Sándor elnök tv. megemlíti ezután, hogy a kifejtett irányzatokról megbeszéléseket folytatott a Salom-páholy exelnőkeivel és a tisztikar tagjaival, akik szimpátiával fogadták azokat. Dr. Kertész Jenő exelnök tv. a részletek kidolgozásában volt főleg segítségül és számos gyakorlati feladat mikénti megvalósítása is vele együttesen nyert tisztázást. Így tétetett a kulturprogram egyik fontos részévé a galut- és a jisu-vélet eseményeinek megfelelő kritikai beállításban való rendszeres ismertetése, az eddiginél fokozottabb mértékben törekedvén arra, hogy a Rendet a galutélet integráló szervévé emeljük. A patronizálás kérdéseivel is állandóan és rendszeresen akarunk foglalkozni, s módot kívánunk adni a tv.-eknek arra, hogy úgy elvi, mint tárgyi vonatkozásban minden ily természetű ügyben kifejthessék felfogásukat. A Palesztina munkán kívülről csak igen kevés van eddig mindabból megvalósítva, ami egy igazi népi program keretébe tartozik. Az ezirányú kezdeményezések éppúgy,

mint a realizálás munkájának egész tömege szintén a mi jövőendő feladataink közé tartoznak.

Két körülményre szeretném még felhívni a figyelmet — folytatta dr. Weiss Sándor elnök tv. Páholyletünk formája továbbra is demokratikus kell, hogy legyen. A demokratizmus alapformája a szabadság. Jelenli tehát azt, hogy minden jóakaral és minden jó ügy szabad levegőt és szabad érvényesülési lehetőséget kell, hogy kapjon. De karöltve ezzel és az ember természetének ismerete alapján fejlődött ki az egészséges demokráciában a rend eleme is. Rend nélkül a szabadság könnyen szabaddossággá, a libertas libertinizmussá korcsosulhat. Világtörténelmi példák vannak előttiink az elmull évekből arra, hogy rend nélkül, tehát a fegyelmező erő tényleges gyakorlása nélkül elbukik a szabadság és elbukik a demokrácia is. A kisebb és nagyobb demokrata társadalmakat a szabadság jegyében szabadon ütötték, támadták és szervezkedtek ellenük azért és azon az alapon, mert egyidejűleg megbénították a demokrata vezetőséget azzal a nekiszegzett elvvel, hogy a demokratizmus alapeleme a szabadság lévén, visszaütni és rendet tartani elvszegés lenne.

A demokráciák így elbuktak és a demokratizmus kettős alapelemének, a rendnek és a szabadságnak csak egyike, a szabadság érvényesült, de a másik alkotó elem, a rend nélkül az egész rendszer elbukott.

A mi zárt életünkben vezetőnek és vezetettnek egyaránt tudnia kell, hogy a demokratizmus két alappilléren épül fel és aki a szabadságot, mint állandó légkört óhajtja a mi életünkben, annak egyidejűleg alá kell vetnie magát annak a rendnek is, amelyet alkotmányunk előir és amelynek gyakorlását az időnkénti vezetők kezébe teszi le.

BB-egyének és plénumok akkor fognak hivatásuk igazi magaslatára emelkedni, ha úgy az egyes, mint minden plénum a BB-felfogást világnézetnek alkotja ki magában. Mi is a világnézet? Az egyes egyén viszonya elsősorban a saját érzéseihöz és szelleméhez, azután a világhoz általában. Ez a világnézet nem örök időkre szabott, hanem változó természetű. 1867-től 1918-ig lehetett a gondolkodó ember szabadelvű, vagy szociáldemokrata anélkül, hogy revidálnia kellett volna világnézetét. Ma lehet valaki jobb, vagy baloldali, de ha zsidó, nem tagadhatja meg magától azt a szemléletet, amelyet erkölcsi és szellemi vonatkozásban a fentiekben kifejtettem. A világnézetek időhöz vannak tehát szabva, de tettekre és alkotásokra csak úgy viszik a vallójukat, ha mindenki egész érzelmi világával vallja és fanatizmust is visz bele addig a mértékig, amíg a magasabbrendűségért való lelkesedés elfogulatlanak mondható.

Dolgozunk kell a most következő évben is és ha utainkon ez a világnézet, az erkölcsi és szellemi magasabbrendűségre és tisztaságra való törekvés lesz a fáklyavivő, akkor munkánk eredményes lesz és mindannyian örömlunket fogjuk benne találni.

Az a kritikus helyzet, amely szociális és gazdasági tevékenységünket határozta meg, irányt szabott kultur munkánkknak is, mint ahogy pályéletünk kifejlődésével is velejár az, hogy most már helyet kell szorítanunk az *intézményes* kultur munkának.

Különösen most van szükségünk kulturára, most, mikor minden oldalról fenyegetnek, mikor bajban vagyunk. Hiába mondják egyesek, hogy most minden energiánkat gyakorlati t érre kell vinnünk. Hiába mondják, mert az istenek nem kényelemben születtek, hanem a pajtában és volt egy olyan is, amely az istállóban. Kulturára éppen most van szükségünk, mikor bajban vagyunk. Ma nagyon sokak számára a zsidóság nem más, mint kínzó külső kényszerűség. Ahogy ezt egy zsidó szindarab címe mondja, nehéz zsidónak lenni. Ez az az intu íció, amely igen sok zsidó rongygyá lett zsidósága mögött van. Valaha lovaggá ütötték az arra érdeme-seket. Egy kis különbség: most zsidóvá ütnek, vernek, szidnak, aláznak és éheztetnek bennünket. Ez nem lehet a mi zsidóságunk. A mi kultur feladatunk, hogy megmutassuk, éreztessük, mindnyájan együtt éljük át az élet akarását, a mi zsidó kereteink között, hogy meglássuk történelmi és társadalmi erők által kovácsolt zsidó sorsunkat és bátran igent mondjunk reá. Így válthatjuk a belső kényszerűséget belső örömmé. Mert hát a kultúra, ha valaha talán disz volt is, ma nem az: ma szükségesség, amely nélkül semmivé leszünk.

Kultureszközeinket is a kulturéletről való eme felfogásnak megfelelően kell megalkotnunk. Talán lesz alkalmam arra, hogy máskor kimerítően tegyem meg megjegyzéseimet erre a kérdésre vonatkozólag, amikor is a zsidó társadalomtudományi és történelmi kutatás módjáról az erdélyi zsidó teremtő művészet életrehívásának lehetőségeiről, statisztikák elkészítésének szükségességéről, stb. is beszélnék. Most csak azt akarom elmondani, hogyan lehetne és kell néhány kultureszközt kovácsolnunk. Előadásokról, folyóiratokról és könyvtárról kívánok beszélni.

Az előadás kiváló kultureszköz, ha tényleg azzá tesszük, de a legnagyobb értékű előadások sorozata sem kultur munka. Az szükséges, hogy az előadások az életet tükrözzék vissza, az aktuális kérdéseket tárgyalják és pedig úgy, hogy a zsidó élet értékeit mutassák meg, eltüntessék zsidóságunkból a külső kényszerűséget. Aktuális könyveket tárgyaljanak meg, aktuális eseményeket, hogy az előadások közönsége, mikor a könyvekről hall, az eseményeket tudomásul veszi, már előre várja az előadásokat és az előadóktól a feleletet kérdéseire. Egy szóval az előadások kulturmozgalmat kell, hogy kifejezenek és nem az erudíció szolgálatában kell, hogy álljanak. Az ifjuság azért fut itt és máshol nem az előadásokra, hanem az előadások elől, mert erudíció nem kell neki. De a kulturélet keretei közé helyezett előadások kellenek, mert ez hozzátartozik életéhez. Nagyon sok bajunk a megszervezéssel nem volna. Hiszen előadásokat most is tartunk, különösen egyes szervezetekben. A feladatunk az volna, hogy irányítsuk őket a már említett elv szerint, anyagot adjunk nekik és új előadókat neveljünk.

Folyóirat megindítása nehéz volna, de ez a lehatározásabb kultur-propaganda eszköz. Ezzel sokkal könnyebben és összehasonlíthatatlanul nagyobb körben terjeszthetnénk zsidó kultur-levegőt és szüntethetnénk meg azt a kultur-sivárságot és kietlenséget, amely ma Erdélyben uralkodik.

Talán az előbbi kettőnél is fontosabb kultureszköz a könyvtár. Meglevő könyvtárainkat is a kifejtett elvek szerint kell reorganizálnunk. Könyveket, zsidó tárgyú könyveket kérünk a tv.-ektől. Kényes feladat. Könyvet kérni, tudom. Aki könnyen ad könyvet, az nem szereti és nem is vesz könyvet. Akinek pedig vannak könyvei, nehezen válik meg azoktól — valljuk be. Mégis kérjük erre a tv.-ket, mert reméljük, hogy adományaikért értékeket fogunk tudni adni cserébe, meg fogjuk tudni szerezni a könyvtárainkat.

Kulturunkát csak akkor végezhetünk bármely területen, ha ezt az egyetemes páholyunk szemszögéből nézzük. Pénzügyi szempontból sem járhatunk el másképp. A könyvtár átszervezéséhez is pénz kell, ez kell majdnem minden kulturmegvalósításhoz. Sok pénz kell ahhoz, hogy statisztikákat készítsünk, hogy folyóiratot indítsunk, hogy könyvkiadásunkat megszervezzük. Mindezek nem egyformán sürgős feladatok, az kétségtelen, de éppen ezért kellett felhívnom a figyelmet arra, hogy az összes és így a kulturproblémáinkat is osztályoznunk kell megvalósításuk sürgőssége szempontjából. És ennek megfelelően kell a pénzügyi eszközeinkkel is diszponálnunk.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A TESTVÉRIESSÉG

Irta: Bihari Árpád tv., Cluj

Rendünk jelszavából a *jótekonyság* és *együttértés* nem igényelnek fogalmi tisztázást. A *testvériség* fogalmánál azonban már megállhatunk egy kis eszmeifuttatásra. A testvériség eredeti értelmezésben egyazon szülőktől való származást, vérségi kapcsolatot, tehát pusztán fiziológiai vonatkozást jelent. Viszont azt látjuk, hogy e kimondottan fiziológiai adottság ikertestvérként, egyszerre születik tipikusan pszichikai együttrendülésekkel. Itt nem csupán azokra a lelki jellegű testvériszeretnemegnyilvánulásokra gondolok, amelyek mindennaposak, mert ezek lehetnek az együttnevelkedés ideje alatt viselt közös sors, közös emlékek következményei. De hova helyezem azokat a — bár ritkán — előforduló eseteket, amikor olyan testvérek találkoznak, akik egymás létezéséről nem tudtak, de az ugyanazon szülőktől való származás kétségbevonhatatlan ténye, mindkettőnél pszichikai megnyilvánulást produkál? Vagy inkább, hogyan ítélem meg azt az előfordulható helyzetet, amikor két testvérségükről nem tudó egyén huzamos ideig él egymás mellett az egymás iránt való érdeklődés legcsekélyebb jele nélkül, de mielőtt az egy szülőttől való származás kétséget kizáró módon ismertté válik előttük, megváltozik az egymás iránti közömbösség is. Vitán felül állhat a továbbiakban hát előttünk, hogy a vérségi, testvériségi kapcsolat-

tal elválaszthatatlanul együtt születnek a pszihikai együttérzések is.

Hogy ez miért van így? Nagyon mélyre kell hatolni a lélek járt, sőt járatlan utjain, hogy e kérdésre válaszolhassunk, ami nekem most nem is célom. Csak e megállapítás fordítottjaként akartam érthetőbbé tenni azt a jelenséget, hogy az egyének közti bármilyen természetű közös lelki tulajdonságok, tehát lelki kapcsolatok viszont testvéri érzést szülnek. Ki tudja, hogy a testvéri kapcsolat nyomán keletkező lelki érzések és a lelki kapcsolattal együtt járó testvéri érzés hol találkozhatnak valahol a lélek kifürkészhetetlen mélységeiben? De annyi bizonyos, hogy valahol találkoznak és a közös szellemi, vagy bármilyen közös ideálok felé törekvés nyomán keletkező lelki kapcsolatok addig furják magukat a lélek mélységeibe, míg onnan a testvéri érzéssel párosulva kerülnek ismét felszínre. Az egy ősapától való származáson kívül és afelett, ilyen testvérek vagyunk mi is. Az önként választott közös ideálok elérhetésének vágya és az azért végzett közös munka által keletkezett lelki kapcsolatok avatnak bennünket testvérekké.

Ezek tudatában hallgattam avatásom előtt a mentor tv.-t, aki a következő szavakkal kezdte kioktatásunkat. „Csak azért nevezzük testvéreknek magunkat, mert nincs más, jobb kifejezésünk, valóban azonban többek, sokkal többek vagyunk annál, mert”... és én ennek megokolását és a továbbiakat is elérzékenyülve, boldogan hallgattam. A mentori teendők befejezése és a szentélybe való első belépésem között eltelt kb. egy negyed óra; életem egyik legfelemelőbb negyedórája. Elgondolkoztam. Az életben milyen véletlenszerűen és milyen ritka véletlenszerűen kerülünk össze egy-egy valakivel, akivel lelki közösséget, testvéri érzést tudunk érezni és az is az utak különválása folytán milyen sokszor megszakad. És most lesz egy hely, ahova eljöhettek, s ahol válogatás nélkül mindenki testvérem, ahol bárkire nézek, mindenki rokon lelket tudhatok és ahol én sem leszek idegen senkinek. Milyen kimondhatatlanul boldog voltam arra a gondolatra, hogy ezt az új helyzetet már a sors szeszélye sem szakíthatja meg, hisz akármerre is fog vetni ezután a kiszámíthatatlan élet, mindenütt talállok egy küszöböt, amelynek átlépése után szerető, meleg testvéri ölelést kapok és adhatok. Olyan forró szívvvel, lázasan lüktető aggyal léptem be a szentélybe és olyan szédületes magasságba emelkedtem ott, hogy tiszta szerencsémnek mondhatom az első veder hideg víznek nyakamba zudulását, mert enélkül talán fel is emésztődtem volna a nagy égésben: hatan álltunk ott, új testvérek, testvéri kézszorításra viszkető marokkal. De kevesen törődtek velem! Felfigyeltem s mindjárt láttam: itt baj van a testiességgel. Van az úgy néha, hogy hozzáértő szakemberek hosszas előtanulmányozás után, körültekintő, mindenre kiterjedő figyelemmel, nagy fáradtsággal rendeznek be valamit, mondjuk egy lakószobát s a nagy gonddal végzett munka befejezése után belépő idegen, aki nem is szakember, nem is foglalkozott még hasonló dologgal, első pillantásra észre vesz olyan szembetűnő hibát, vagy hiányosságot, amely csodálatra méltóan kikerülte a gyakorlottak szemét, vagy amelynek jelenléte föltétlenül szükséges. Ugy éreztem, ez az eset áll fenn itt is. Közel egy évtizede rendezik be gondos munkával, hozzáértő testvérek a mi esz-

mei várunkat, de a virágvázából hiányzik a testvériesség.

A továbbiakban el fogom mondani azokat a megfigyeléseimet, amelyeket ez irányban végeztem, azzal a szándékkal, hogy a hibák javításához ezzel is hozzájáruljak. Nem állítom, hogy a hibák keletkezési okait megtaláltam, de kerestem és ha valamennyien keresni fogjuk, úgy nem fog elmaradni a kívánt eredmény sem.

Legelőször az érintkezési forma egyöntetűtlensége, mondhatnám fonáksága az, ami szembe ötlik. Nem tenném szóvá e kérdést, ha nem látnám, hogy a testvérek egy része is szükségesnek tartja az érintkezési forma közvetlenebbé tételét. Vannak, akik a testvérek között a tegezési formát tartják föltétlenül szükségesnek, mások viszont alkalmasnak találják a magázást is, de vannak olyanok is, akik az egymással való érintkezést magát is fölsílegesen tartják. De erről majd később. Ismétlem nem tenném szóvá e kérdést, — bár a tegezési formát nagyon alkalmasnak találom az egymásközi viszony közvetlenebbé tételére — ha nem éreznék még sokan itt ennek szükségességét. Hiszen sokszor tapasztaltam, hogy némely testvér, ha egyénenként nem is, de felszólalások alkalmával — tehát többekhez egyszerre, — tegező megszólítást használ. Arról nem is beszélek, hogy a munkaközösségi ülésre érkezett többi páholybeli testvérek részéről véletlenül sem lehetett mást, mint tegezést hallani. Érdekes lenne utána nézni, hogy ezek a testvérek vajon saját páholybeli testvéreiket is kivétel nélkül tegezik-e? Nem biztos. Tudom, hogy e kérdést illetően megoszlanak a vélemények. De mi történnék akkor, — olyan mozgósítási hangok vannak szerte a világban, csak azért jut eszembe — ha egy kedd reggel valamennyiünknek behívó parancsot kézbesítene a posta? Eljőnnének este, aranysojtásos tiszti egyenruhánkban egy testvéri bucsura és csodák-csodája, a probléma egyszerre elveszítene súlyát. Az egyenruha elég lenne ahhoz, amihez a Rendünk magasztos ideáljaiért, emberi célkitűzéseinek eléréséért való összeforrottság kevés. Nem olyan lényeges a kérdés, az bizonyos, különösen, ha így kiindulva kezdjük megbírálni a dolgot, de ha a másik irányból indulunk el, annak a feltevésével, hogy a testvéri érzés hibátlansága minden bizonnyal a tegezéshez vezetne, már súlyosabbá válik a probléma.

Ujból visszaemlékszem a mentor tv-nek a testvériességet érzékel-tető szavaira. „Mi többek vagyunk, mint a testvérek — mondta — mert azok haragudhatnak egymásra, de mi nem.“ Akkor nem gondoltam arra, hogy a testvéri veszekedésnél, haragnál van rosszabb valami is: az egymás iránti közömbösség. Az összeveszés, de még a harag is bizonyos fokig egymással való törődést is jelent. Ilyenformán elképzelhető az is, hogy testvérek veszekedéséből, haragjából, gyűlölködéséből valami jó is származhatik, de a testvérek egymás iránti közömbös-ségből soha. Közömbösségből nem születhetik semmi, a közömbösség csak ölni tud. Érthetetlen, hogyan tudta ide ennyire befészkelni magát az egymásiránti közömbösség? Bizonyos, hogy régi, talán kezdeti mulasztásról van szó, de az is bizonyos, hogy ezt tovább így hagyni nem lehet. Hisz már ott tartunk, hogy vannak testvérek, akik jóformán nem is ismerik egymást, vannak testvérek, akik évekig nem váltanak

egymással még közömbös szót sem. Már fel sem tűnik, hogy eljövünk a munkára és magánismeretség szerint csoportosulva helyezkedünk el, mert ha valaki véletlenül már csak „idegen“ környezetben kap helyet, bizony idegenül is érezheti ott magát. Az egymás iránti közömbösség már ugy arat, hogy testvérek legszentebb családi ünnepeiről, örömeiről, leányaik férjhezmeneteléről, fiaik bármicvojáról sokan csak a lapokból értesülnek. Nagy baj, hogy ez így van, helyesebben mondva, nagy baj lenne, ha ez így maradna. Szerencsére, ha jobban utána érdeklődünk, biztos jeleit találjuk annak, hogy e súlyos jelenségek csak a testvéri érzés megnyilvánulásának, de nem magának a testvéri érzésnek a hiányát mutatják. Ha nem így lenne, a megváltoztatásra törekvő minden próbálkozás hiábavaló lenne.

Nem sorolom fel a testvériesség hiányának mutatkozó többi jelét; a felsoroltak is elegendőek és elég súlyosak ahhoz, hogy a kérdést illetően komoly és intenzív munkára kötelezzenek bennünket. Meg kell vizsgálnunk, mit tettünk ez ügyben eddig és meg kell beszéljünk: mi a teendőnk a továbbiakban? Ittlétem óta az érde. Vezetőségek ezirányú tevékenysége kizárólag abban merül ki, hogy közös összejöveteleket, vacsorákat rendez, ettől várva a testvéri érzés kimélyülését. De, miként hiába csipkednénk a beteg gyermek sápadt arcát pirosra, attól az még nem lesz egészséges, úgy a testvéri együttérzés összejövetelekben és vacsorákban megnyilatkozó tüneteinek mesterséges előidézése sem fogja magát a testvéri érzést megteremteni soha.

Mi hát a teendő? Mit tegyünk, hogy a testvéri érzés megnyilatkozásainak hiánya kárt ne tegyen magában a — kétségtelenül meglevő — testvéri érzésben is? / Central University Library Cluj

Ez életbevágóan fontos kérdésre Kolumbusz tojásaként adom meg a feleletet: Beszélni kell róla kedves Testvérek, beszélni minél többször és minél többet. Ma én sirom el a testvériesség hiánya miatt érzett fájdalommat a magam elképzelése szerint; holnap álljon ide más, hozzáértőbb testvér és csipjen belénk a maga eszközeivel, hogy ébredjünk fel, hogy lássuk meg, vegyük észre: hiába dolgozunk, hiába fáradunk, hiába pazaroljuk erkölcsi és anyagi erőnket, munkánkból nem lesz alkotás, ha ahhoz nem a maradéknélküli, igaz testvériesség minden megnyilatkozása adja a keretet és lendítő erőt egyaránt. Szent meggyőződésem, ha foglalkozni fogunk e kérdéssel, úgy a többek hozzájárulása során felvetett ötletek megtárgyalása egy oly testvéri közösséget fog teremteni, amely — úgy egyéni, mint közös — fájdalmaink enyhítésére és örömeink fokozására lesz alkalmas. Sokat kellene erről beszélni. De nem csak ezzel, hanem Rendünk szellemével, multjával, céljaival állandóan foglalkozni kellene. Nem szabad megelégedni az avatásokkal együttjáró lelkesedéssel. A lelkesedést állandóan felszínen kell tartani. Lelkesültség nélkül komoly, tartós munka nem lehetséges. Ennek elérésére nagyon alkalmasnak tartanám — a tervbevetett páholy-szeminárium megtartása mellett, — ha minden munkán egy-egy testvér egészen rövid, öt perces előadást tartana, valamely a lelkesítésre alkalmas témáról. A rituálénk számtalan ilyen ötperces előadásnak szolgáltatót témát. Támogassuk a tudományt és a művészetet, segítsük a szűkölködő-

ket, az elesetteket, dolgozzunk és örködjünk stb. stb., mindmegannyi alkalmas gondolat arra, hogy pár perces elmélkedéssel lelkesítsünk, fel-emelkedjünk és lelkesedjünk.

Ismerem azokat az okokat, ameyek egy ideális testvéri viszony kialakulásának útját állják, látom azokat a nehézségeket, amelyek hátráltatják az okok megsemmisítésére irányuló munka előrejutását, tudatában vagyok annak, hogy szerény szavaim még a munka megindítására is kevesek. Éppen ezért szeretettel kérem a kedves Testvéreket, — különösen azokat, kik eddigi munkásságukkal tekintélyt vívtak ki maguknak, — emeljék fel hivatott szavukat, vessék latba magas tekintélyüket és szorgalmazzák a testvériességnek arra a fokra való kifejtését, amelyet Rendünk szelleme megkövetel. Akkor majd a testvéreket nem a pontozási rendszer, hanem az a vágy fogja idehozni, hogy a heti robot, a rájuk kényszerített embertelen megélhetési küzdelem, a sok megaláztatás és a profán élet elszomorító megnyilatkozásai után egy kis lelki megnyugvást kapjanak a szerető testvéri környezetben. Rendünk szellemének megfelelő eme elgondolás nevében kérem tehát, hogy igaz testvéri értelemben vett értékeléssel és megbecsüléssel szeressük egymást kedves Testvérek.

LOGENTAGUNGEN IM RUMÄNISCHEN DISTRIKTE

Diesem Arbeitsjahre des rumänischen Distriktes ging eine gründliche Vorbereitungsarbeit voran. Am 15. Dezember fand die Präsidialsitzung der siebenbürgischen Arbeitsgemeinschaft statt, am 5/6. Januar tagte die jedes dritte Jahr fällige Generalversammlung des Distriktes und am 26. Januar hielt die siebenbürgische AG ihre jährliche Generalversammlung.

Alle drei Zusammenkünfte haben das Verantwortungsbewusstsein, das Pflichtgefühl und die Opferfreudigkeit der Brüder an den Tag gelegt und waren reich an erhebenden Momenten, aus denen die Teilnehmer Ansporn zu ihrer weiteren Arbeit schöpfen konnten.

*

Präsidialsitzung der siebenbürgischen AG

Die Präsidialsitzung der AG vom 15. Dezember war grösstenteils den Organisationsfragen der AG gewidmet. Die anlässlich der Schaffung der AG bestimmten Satzungen erwiesen sich nämlich nach einer sechs jährigen Praxis für unzulänglich und so haben sich einerseits die Leitung der AG, andererseits die w. Emuna-Loge veranlasst gefühlt, Vorschläge vorzubereiten, welche die Steigerung der Aktionsfähigkeit der AG bezwecken. Die Delegierten der w. Mitgliedlogen, haben die vorgelegten Anträge einer eingehenden Diskussion unterzogen und auf Grund der geäusserten Meinungen soll nun das endgültige Satut ausgearbeitet und durch die nächste Generalversammlung genehmigt werden.

Nach der Erörterung verschiedener finanzieller Fragen, welche

gleichfalls mit der Steigerung der Aktionsfähigkeit der AG im Zusammenhange sind, berichtete Br. Expr. Dr. Eugen Kertész ausführlich über die durch die Logen durchzuführende Aktion zur Umschichtung der jüdischen Jugend in gewerbliche Berufe. Die Ausführungen des Br. Expr. Dr. Kertész wurden prinzipiell angenommen, während das konkrete Programm im Einvernehmen mit den einzelnen Logen nachher festzusetzen ist.

Auf der Tagesordnung der Präsidialsitzung standen noch einige, die allgemeine Lage der rumänischen Judenheit betreffende Fragen, in denen es gelang, solche Beschlüsse zu erzielen, welche später auch durch die Generalversammlung des Distrikts gutgeheissen und als richtunggebend angenommen wurden und welche auch schon bisher auf das Gemeinschaftsleben der rumänischen Judenheit erfreulich ausgewirkt haben.

Gelegentlich der Präsidialsitzung der AG hat die w. Schalom-Loge die Vertreter der Schwesterlogen zum Besuche des anlässlich des 10 jährigen Bestandes der w. Schalom geschaffenen Pflegeschwesterordens eingeladen, dessen Entstehung grösstenteils der Schwesternorganisation der w. Schalom — der einzigen Schwesternorganisation des rumänischen Distriktes — zu verdanken ist, und welcher bei den Besuchern allgemeinen Beifall fand. Es ist dies das erste Institut in Siebenbürgen, welches sich mit der fachgemässen theoretischen und praktischen Ausbildung jüdischer Frauen zu Pflegeschwestern beschäftigt und so der arbeitenden Jüdin ein neues Erwerbsgebiet eröffnet.

Grosslogentagung des rumänischen Distriktes

Am 5/6. Januar hat die Generalversammlung des rumänischen Distriktes getagt. Auf der Generalversammlung liessen sich fast alle Logen unmittelbar vertreten, während einige die Repräsentanten anderer Logen mit ihrer Vertretung beauftragten.

Die Generalversammlung wurde von dem allseits geachteten und geliebten s. w. Br. Grosspräsidenten Dr. J. Niemirower präsiert, worin von den BBr. Vizegrosspräsidenten Horia Carp, Max Seidmann und Adolf Schwartz unterstützt war.

Br. Grosspr. Dr. Niemirower eröffnete die Generalversammlung mit einer in hebräischer, rumänischer und deutscher Sprache gehaltenen Eröffnungsrede, welche auf alle Teilnehmer einen tiefen Eindruck machte. Dann berichtete er über die Tätigkeit des rum. Distriktes in den Jahren 1933—35, über die Beziehungen des Distrikts zur hochw. Ordensexecutive und zu den Nachbardistrikten wie auch über die Teilnahme des Distriktes an den Arbeiten der europäischen AG.

Eine intensive Tätigkeit entfaltet die Distriktsleitung, um die verschiedenen Gruppen der rumänischen Judenheit einander näher zu bringen, ohne Fragen von politischer Natur in das Tätigkeitsbereich der Logen einbezogen zu haben. Insbesondere die Arbeitsgemeinschaft der siebenbürgischen Logen leistete in dieser Beziehung eine äusserst wertvolle Arbeit.

Die Distriktsleitung, wie auch die einzelnen Logen haben die Kultusgemeinden weitgehendst in ihrer Tätigkeit unterstützt. Die Brüder beteiligen sich an leitenden Stellen in der Geschäftsführung und Verwaltung der Kultusgemeinden.

Gleichfalls in der ersten Linie der Logentätigkeit stand auch in den letzteren Jahren die Schulfrage. Während die Logen des alten König-

reiches in direkter Weise die jüdischen Schulen unterstützen, hat die AG der siebenbürgischen Logen ihre diesbezügliche Aufgabe durch die Herausgabe eines Lesebuches für Volksschulen zu erfüllen gesucht. Die durch die siebenbürgische AG geschaffene Studentenhilfe hat auch in den letzteren Jahren eine aner kennenswerte Tätigkeit ausgeübt.

Grosse Beachtung schenkt der Distrikt der Aufgabe, die jüdische Jugend auf produktive, insbesondere auf landwirtschaftliche und gewerliche Berufe zu lenken. Die Regater Bruderkette, mit den BBr. Horia Carp, Dr. W. Fildermann, Aureliu Weiss u. a. an der Spitze entfalten ihre diesbezügliche Tätigkeit im Rahmen des O. R. T., während die transsylvanischen Logen für die unter der Leitung des Br. Expr. Dr. Eugen Kertész stehende Lehrlingsheime der Siebenbürgischen-Jüdischen Weisenfürsorge, Sorge tragen. Übrigens hat die Arbeitsgemeinschaft der transylvanischen Logen, um die landwirtschaftliche Berufsausbildung der jüdischen Jugend in die Wege zu leiten, eine landwirtschaftliche Musterfarm errichtet, bei deren Schaffung die w. Emuna-Loge sich besondere Verdienste erworben hat.

Nebst der praktischen Arbeit, war der Distrikt bestrebt, auch die kulturellen Aufgaben zu lösen. Die meisten Logen besitzen eine judaistische Bibliothek, deren Stand sich fortwährend vergössert und veranstalten öffentliche Vorträge. Der Distrikt patronisiert das Institut für Jüdisch-Rumänische Geschichte und unterstützt die „Sinai“ Gesellschaft für judaistische Wissenschaft in der Herausgabe ihrer Zeitschrift. Die siebenbürgische AG. unterstützt mit jährlichen Bücherspenden die Bibliothek der jüd. Universität in Jerusalem.

Die Logen leisten auch in sozialer und philanthropischer Hinsicht eine unschätzbar wertvolle Arbeit. Sie liessen sich in dieser Beziehung bisher vom Prinzip: „Alles für andere, nichts für uns“ leiten, die Verhältnisse haben sich aber derart gestaltet, dass auch das Problem der Brüderunterstützung aktuell wurde. Dieser Umstand und insbesondere das Bestreben zur Pflege der brüderlichen Solidarität führte über Initiative des Br. Georg Haller der w. Orient-Loge zur Errichtung des Zentralwirtschaftsrates, welcher unter der Leitung des Br. Georg Haller steht und seinen Sitz in der Orient-Loge hat.

Br. Grossspr. Dr. J. Niemirower gedenkt dann der in der vergangenen Periode stattgefundenen Jubiläumsfeiern. In dieser Zeit haben wir den 90 jährigen Bestand des Ordens, den 60 jährigen Bestand des rumänischen Distrikts, den Geburtstag des hochw. Br. Ordenspräsidenten Alfred M. Cohen, der s. w. Grosspräsidenten Dr. Ader-Krakau, Dr. Baeck—Berlin, Niego—Stambul und Dr. Popper—Prag gefeiert.

Wir waren bestrebt unter der Aegide des Distrikts Organisationen der Schwestern und der Jugend ins Leben zu rufen. So hat die w. Schalom-Loge eine sich schön entwickelnde Schwesternorganisation zu stande gebracht, welche auch schon bisher sehr erfreuliche Ergebnisse erwies.

Die Logen trachteten ihre Mitglieder auch gegenüber der Aufbauarbeit in Palästina zur Erfüllung ihrer Pflichten zu bewegen.

Diese Aufgaben beschäftigen uns auch weiterhin und wir sind überzeugt, das es uns möglich sein wird, wertvolle Ergebnisse zu erzielen.

Br. Grossspr. Dr. Niemirower hat endlich in pietätsvollen Worten der Toten des Distrikts und des Ordens gedenkt was von den Anwesenden stehend angehört wurde.

Br. Grossschatzmeister Bercovici legt den finanziellen Bericht des Distrikts vor, welchen die Generalversammlung auf Grund des Berichtes

des Zensorenausschusses annimmt und die Entlastung erteilt.

BBr. Vizegrosspr. Horia Carp, Max Seidmann und Br. Pr. der AG. Izso Diamant hielten wertvolle Referate zum Thema „Die grossen aktuellen Probleme unseres Ordens“, welche sich alle durch Reichtum und Tiefe der Gedanken auszeichneten. Die Vorträge haben durch ihren Inhalt der künftigen Tätigkeit der Logen des Distriktes einen neuen Impuls gegeben. An den sich anschliessenden Diskussionen nahmen zahlreiche BBr. teil, so Grandrabbin Djaen, M. Zelter-Sărăteanu, Stroe, Steuermann, Solomovici u. a. und ihre treffenden Bemerkungen trugen viel zur Klärung der Probleme bei.

Br. Vizegrosspr. Dr. Feldmann, und Br. Grosseekretär Cretescu referierten über die Frage der Errichtung neuer und Reorganisierung inaktiver Logen. Diese Aufgabe wurde der neugewählten Distriktsleitung zugewiesen.

Br. Pr. Zelter-Sărăteanu und Br. Pr. Dr. Löwenstein berichteten über die Frage der Schwesternvereinigungen, worauf die Generalversammlung die Aktivierung der Frauen in entsprechenden Rahmen für wünschenswert aussprach.

Br. Georg Haller (Orient) berichtet über die Schwierigkeiten auf welche der Zentralwirtschaftsrat am Beginn seiner Tätigkeit stösst und ersucht die Logen, die in dieser Frage gebrachten Beschlüsse durchzuführen. Die Generalversammlung hat die Ausführungen des Br. G. Haller mit grossem Verständniss verfolgt und es ist zu erwarten, dass dieses Organ des Distrikts so rasch als möglich über die nötigen Mittel verfügen wird, welche die Erfüllung seiner Berufung ermöglichen sollen.

Br. Pr. Aureliu Weiss und Br. Grossmentor Karl Klüger trugen über die Jugendfrage vor. Die Durchführung der als Folge ihrer wertvollen und treffenden Gedanken gebrachten Beschlüsse übertrug die Generalversammlung der Distriktsleitung.

Br. Expr. Dr. W. Fildermann berichtete über die aktuellen Probleme der rumänischen Judentum. Seine Ausführungen wurden mit regem Interesse angehört und die sich anschliessende Diskussion brachte die Sorge um das Schicksal des Judentums und die Arbeitsbereitschaft zur Erleichterung der Lage zum Ausdruck.

Nach Genehmigung der finanziellen Anträge der BBr. Grossvizepr. Adolf Schwartz und Grossschatzm. B. Bercovici wählte die Generalversammlung das neue Generalkomitee (im rum. Distrikte Sanhedrin genannt) und beschloss gleichzeitig, den jederzeitigen Präsidenten der transsilvanischen AG zum Vizepräsidenten des Distriktes zu wählen.

Es wurden folgende Brüder gewählt:

Grosspräsident: Dr. J. Niemirower,

Vizegrosspräsidenten: Adolf Schwartz, Max Seidmann, Horia Carp, Izso Diamant, Dr. H. Solomovici,

Grossmentoren: Karl Klüger, Dr. S. Feldmann,

Gross-Sekr.: J. Cretescu,

Grossschatzmeister: B. Bercovici.

Mitglieder des Generalkomitees:

Josef Cornea, Bucuresti,

Dr. M. Gottfried, Bucuresti,

Dr. Josef Fischer, Cluj,

Dr. Ludwig Löwenstein, Târgu-Mures,

Dr. Paul Markovits, Oradea,
Kiva Ornstein, Bucuresti,
Adv. Letzler, Ploesti,
Dr. Samuel Ritter, Brasov,
Jean Steuermann, Galati,
Aureliu Weiss, Bucuresti,
M. Zelter-Sărăteanu, Bucuresti.

Die Generalversammlung bereitet eine herzliche Feier den BBr. Grossmentor Karl Klüger und Vizegrosspr. Max Seidmann, welche anlässlich ihres 60. Geburtstages zu Ehrenmitgliedern des Distriktes gewählt wurden.

Das Komitee für geistige Interessen der Grossloge wurde aus folgenden Brüdern gewählt:

Präsident: Expr. Dr. Jakob Landau, Cernăuți,
Vizepräs.: Dr. Ernst Deutsch, Brasov,
Mitglieder: Prof. Mark Antal, Cluj,
Adv. Napoleon B. Arje, Bucuresti,
Dozent Dr. M. Cajal, Bucuresti,
Grandrabbin Dr. Sabbetay Djaen, Bucuresti,
Ing. Emil Devecseri, Cluj,
Georg Haller, Cernăuți,
Adv. Ianconescu, Focsani,
Rudolf Katz, Oradea—Bucuresti,
Dr. Max Kupfer, Arad,
Andor Leichtmann, Cluj,
Moritz Reiter jun., Sătmăr,
G. Stroe, Bucuresti,
Dr. Isidor Tenner, Timisoara.

Beim zu Ehren der Repräsentanten der Logen veranstalteten Bankett haben die BBr. Grosspr. Dr. J. Niemirower, Dr. S. Djaen, Dr. H. Solomovici, M. Zelter-Sărăteanu, Karl Klüger, Izso Diamant, Michel Leiba, Jean Steuermann, Adolf Schwartz u. a. geistreiche Ansprachen gehalten.

Die Generalversammlung wurde mit einer warmen Feier für den s. w. Br. Grosspr. Dr. J. Niemirower geschlossen.

Die Generalversammlung der AG

Die diesjährige Generalversammlung der AG fand am 26 Januar am Sitze der w. Unitas-Loge statt. Die entscheidende Rolle bei der Wahl des Ortes spielte der Umstand, dass am selben Tage die w. Unitas-Loge — als erste unter den transsylvanischen Logen — ihr eigenes Haus eingeweiht hatte. Die Einweihungsfeier verlief in einem solchen Rahmen und in einer solch erhobenen Stimmung, dass sie in allen teilnehmenden Brüdern unauslöschbare Eindrücke hinterliess.

Diese Gelegenheit wurde auch von Br. Expr. Dr. Jakob Landau Cernăuți, Präsident des geistigen Komitees des Distrikts, dazu benutzt, mit den transsylvanischen Logen in unmittelbare Verbindung zu treten und die Arbeit des geistigen Komitees anzubahnen.

Die Generalversammlung wurde von Br. Pr. Izso Diamant präsiert. An der Tagesordnung standen grösstenteils Fragen, die auch schon in der Präsidialsitzung vom 15. Dez. behandelt waren und in denen die Generalversammlung zur Beschlussfassung befugt ist.

Br. Sekretär Andor Leichtmann legte den Tätigkeitsbericht über das Jahr 1935 vor. in dem er die im Interesse der von der AG. patronisierten Institutionen (Spital, Farm, Lehrlingsheime, Studentenhilfe, Pflegerinnenorden, u. s. w.) geleistete Arbeit sowie die soziographischen Wettbewerbe, die Sterbekassefrage, die Monatsblätter, die Unterstützung der jersalemer Universitätsbibliothek, die im Interesse der rumänischen Judenheit entfaltete Tätigkeit und die Teilnahme an der Arbeit der Grossloge behandelte.

Die Generalversammlung nahm den Bericht und die Schlussrechnungen des Jahres 1935 zur Kenntnis. Im Anschluss daran liess die Generalversammlung der w. Unitas-Loge anlässlich ihrer Hauseinweihung ein Geschenk von 20.000 Lei zukommen.

In der Generalversammlung wurden die Vorschläge betreffs der neuen Festsetzung der Statuten wieder eindringlich erörtert und es gelang die Gesichtspunkte so zu klären, dass die endgültige Abfassung der Statuten nunmehr geschehen kann.

Die Generalversammlung bestätigte alle finanziellen Vorschläge, welche die AG.-Leitung zwecks erfolgreicherer Tätigkeit der AG vorlegte und nahm auch das Budget für das Jahr 1936 an.

Von hervorragender Bedeutung war der Beschluss zur Inangriffnahme und Organisierung der Aktion zwecks Umschichtung der jüdischen Jugend in gewerbliche Berufe mit Hilfe der schon funktionierenden und der noch zu errichtenden Lehrlingsheime.

Nach der Erledigung einiger administrativer und charitativer Natur wurde die Generalversammlung geschlossen.

Nach der Generalversammlung fand die Festsitzung der w. Unitas-Loge statt, bei welcher Br. Vizegrosspr. Izso Diamant den Br. Grosspr. Dr. J. Niemirower vertrat. Der neuerwählte Präs. Br. Mor Reiter jun, begrüßte in warmen Worten die Gäste, dann hielt Br. Expr. Dr. Isidor Hunwald die Einweihungsrede, welche wir an anderer Stelle vollinhaltlich wiedergeben. Es folgten dann die Begrüssungsansprachen der Vertreter der Schwesterlogen und im zweiten Teil der Sitzung erfolgte die Installierung des Beamtenrates inmitten erhebender Feierlichkeiten.

Nach der Festsitzung veranstaltete die w. Unitasloge ein Bankett für 120 Personen, an dem Br. Dr. Eugen Jeremias auf die Dinastie, Br. Vizepr. Dr. Samu Fischer auf die Gäste Trinksprüche gehalten haben. Es haben noch unter allgemeinem Beifall die BBr. Pr. Dr. Al. Weiss, Expr. Dr. Paul Markovits, Expr. Dr. Jakob Landau, Br. Dr. Arpad Friedmann u. a. gesprochen.

HEINE A ZSIDÓ

Írta: Szabó Imre tv., Cluj

Nyolcvan év múlt el Heine halála óta. Akkora idő, hogy annak távlatában elhalkulnak az élet véletlen mozzanatai. Az alkotó művész társadalom-alakító hatása emelkedik a multak fölé és meg tudjuk állapítani a zseni előrelátását, ami kicsiny számú prófétának, néhány államférfinek, bölcsnek és dalmoknak adatott. Heine ezek közé tartozik. A legtisztább művészettel szolgálta a legtisztább emberiességet; száműzetésbe ment meggyőződése miatt s rágalmak nyilaival árasztották, miközben műve egy egész világot gyönyörködtetett, lelkesített, vigasztalt. A német reakció most is tombol körülötte.

A német reakció, amelynek Nietzsche egyik szellemi lobogója.

Ugyanaz a Nietzsche, aki Heine Henrikről írta a jellegzetes öt szót: „Das letzte Weltereigniss der Deutschen.“

*

„A németeknek ez az utolsó világeseménye“ zsidó szülőktől származott, kitűnő düsseldorfi családból, amelynek lombos, nedvdus fájából évszázadok után a nemes embervirág pompázott ki, hogy egy egész világot a testvériesség és művészet boldogító szépségével árásszon el. Apja egészen konzervatív szellemben nevelte, a gyermek még talmud tóra iskolába járt, szombaton nem meri lépni a kertben a gyümölcsöt, inkább lehuzza az ágat és az almát leharapja. Az anyja már haladóbb. Olvassa a korabeli német és francia írókat, de az akkor divatos naplójegyzeteit héber betűkkel írja.

Heine Henrik nem érez különös hajlamosságot a zsidó kulturába való elmélyülésre, de azért a zsidó népi élet minden megnyilatkozása átönti a lelkét. A széder szertartása, a peszachi regék, a szombat büszke és csön-des áhitata egy-egy szépséges alkotást termel ki belőle. És a zsidóság egyetemes ügyének nála tehetségesebb, logikusabb szószólója nincs abban a korban.

Ime, ahogy dióhéjba szorítva, könnyedén, az ösztön és ész világításában vetíti elénk századok zsidó érdemeit és zsidó tragédiáját:

„Régebben, amikor a filozófia számomra túlnyomó érdeklődést jelentett, csak azért tudtam nagyrabecsülni a protestantizmust, mert érdemei voltak a gondolatszabadság meghódítása körül, amely azután talaja lett annak a munkának, amelyet Leibnitz, Kant és Hegel kifejtettek. Luther, a hatalmas férfiú nagy fejszével e harcosok élén haladt, hogy utat törjön számukra. Ebben a vonatkozásban a reformációt úgy méltattam, mint a német filozófia kezdeteit és ezzel is juszifikáltam harcos pártállásomat a protestantizmus érdekében. Most, kései és érett napjaiban, amikor a vallásos érzés hullámai ismét feltörnek bennem és a csődöt mon-

dott metafizikus ragaszkodik a Bibliához, most a protestantizmust főleg a szent könyv fölfedezése és terjesztésének érdemei miatt méltatom. Azt mondom: a fölfedezése miatt. Mert a zsidók, akik ezt a könyvet a második templom lángjaiból megmentették és széjjelszóródottságukban magukkal cipelték végig a középkoron, mint egy hordozható hazát, a zsidók ezt a kincset gondosan rejtgették gettóikban, ahová a német tudósok — elődei és megindítói a reformációnak — odasompolyogtak, hogy megtanuljanak héberül, hogy megszerezzék annak a ládának kulcsát, amelyben e kincs rejtett. Ilyen tudós volt a kitűnő Reuchlinus, valamint ellenfelei a Hochstraaten és társai Kölnben, akiket sötét és örült embereknek állítottak oda, holott nem voltak buta emberek, hanem inkább messzelátó inkvizitorok, akik megérezték, hogy a szentírás ismerete milyen károkat okoz az egyháznak. Ezért gyűlölték a héber írásokat, amelyeket kivétel nélkül elégetésre kárhoztattak, míg a szentírások tolmácsait, a zsidókat csöcselék által akarták kiirtani. A szegény elnyomott nép, az öröklött nyomor gyermekei a zsidókat már fölhalmozott kincsei miatt is gyűlölték és ami ma a proletároknak a gazdagok elleni gyűlölete, annak egykor zsidógyűlölet volt a neve. Minthogy a zsidókat kizárták a föld birtoklásából és nem tűrték, hogy kézművességet folytassanak, tisztára pénzüzletekre és kereskedésre voltak utalva, amiket az egyház elítélt. A zsidók tehát pénzszerzésre, gyűlöletre és meggyilkoltatásra voltak kárhoztatva. Különös! A nép, amely a világnak istent adott és amelynek egész élete isteni áhitatot lehel, istentagadónak volt feltüntetve. Ilyen örületnek csak a Sanct Domingói forradalomban láttuk véres paródiáját, amikor egy néger csoport az ültetvényeken gyilkolt és gyújtogatott és vezére egy fekete fanatikus hatalmas kereszttel járt az élen és vérszomjasan kiáltotta: „A fehérek megölték Krisztust. Ússük mi is agyon a fehéreket!”

Igenis, a zsidók azok, akiknek a világ istenüket köszönheti és akik az Isten szavát, a bibliát megmentették a római birodalom csődjéből és a népvándorlás tülekedései közepette megőrizték a drága könyvet, míg aztán a protestantizmus a megtalált könyvet lefordította az országok nyelveire és az egész világon terjesztette. Ez a terjesztés áldásos gyümölcsöket hozott és áldása mind a mai napig tart.“

*

Két bünt vetnek Heine szemére: hogy kitért és hogy a francia kormánytól évi apanázst fogadott el. Ő maga nem egészen meggyőzőn próbálja igazolni a protestáns vallásra való áttérését („Entreebillet zur europäischen Kultur“), nem is bocsátotta meg magának ezt a lépését; Moses Moserhez írott levelei világosan tanúsítják ezt. Költői megnyilatkozása nem az önvádnak, hanem talán a kitérés primitívebb okának, föllelhető a „Das goldene Kalb“ strófáiban.

Doppelflößen, Hörner, Geigen
Spielen auf zum Götzenreigen,
Und es tanzen Jakobs Töchter
Um das goldene Kalb herum

*Brumm — brumm — brumm —
Paukenschläge und Gelächter.*

*Aron selbst wird fortgezogen
Von des Tanzes Wahnsinnwoogen,
Und er selbst, der Glaubenswächter,
Tanzt im Hohenpriesterrock,
Wie ein Bock —
Paukenschläge und Gelächter.*

*

Jellemző Heine könnyed, csufolódó, irónikus, gyűlölködő és mégis szeretettel telített költészetére, hogy héber íróink és költőink csak elvétve fordították egy-egy versét. Az első héberre fordított verse a nem is zsidó vonatkozású „Frau Sorge”, amely 1853-ban jelent meg a „Kochbe Jicchok” című héber folyóiratban. A legnevesebb zsidó Heine költeményeket nem a legjobb toll adta vissza héberre. Nem is csoda! A héber nyelv avatott mivelője, hogy is tudná például a Princessin Sabbathnak e profán sorait az áhitat és szentség nyelvén visszaadni?

*„Schalet ist die Himmelspeise,
Die der liebe Herrgott selber
Einst dem Moses kochen lehrte
Auf dem Berge Sinai.”*

A költő írásainak alig egy huszadrésze van héberre fordítva. Mindazonáltal a héber olvasó kimerítően megismerheti Heinét, az embert és művészt Eleazar Schu'mann kitűnő héber Heine-biográfiájából.

*

Kitérésének csak anyagi okai lehettek. Allást akart. Ő, aki még nem is olyan régen a zsidó „Kulturverein” iskoláiban zsidó történelmet tanított, aki még nem is olyan régen egy barát kitérése miatt írja a híressé vált sorokat:

*„Gestern noch ein Held gewesen,
Ist man heute schon ein Schurke”,*

ugyanaz a Heine, hogy egy középiskolában tanár, vagy a külügyminisztériumban fogalmazó lehessen, az „aranyborjú körüli tánc hullámaiba” veti magát.

Másik, évtizedeken át vitatott bűnéről írja Georg Brandes:

„Kétségtelen, hogy nem rendelkezett olyan hazafiság fölött, amelyet ő maga tulajdonított a németeknek, hazafiság fölött, amely a szívet megcsükiti és mint a bőr a hidegben összeszorul. Az ő hazafisága melengeti, tágitja a szívet és a haza iránt érzett szeretettel együtt felöleli a civilizáció egész birodalmát.”

Február 16-án volt nyolcvan esztendeje, hogy lehunyta a szemét Heinrich Heine Párisban a „matrácsiron”.

Az évforduló alkalmával mindenütt ünneplik ezt a nagy-nagy lírikust, akinek költészete nyolcvan év alatt hajszálnyit sem öregedett. Egyedül Németországban nem. Ott indexen vannak a művei. „Zsidó” volt. Vajjon tényleg az? Herbert Eulenberg, egy kiváló német író és irodalom-történész szellemes tanulmányban igyekszik bebizonyítani, hogy Heine szellemi alkata inkább a „Rheinländer” típusának felelt meg. — „Csodálatosképpen — írja Eulenberg — a Rajna, a német népdalok és népregék oly sokat emlegetett Rajnája nem adott nagy embert Németországnak. Goethe nem rajna-vidéki; ő: Mittelfranke. Beethoven születési helye csak véletlenül esik a Rajna mellé, életének háromnegyed részét Bécsben töltötte és zenei géniuszában semmi nincs a rajnai sajátosságokból. Egyetlen jelentékeny költő, akire büszke lehet a Rajna vidéke, Heinrich Heine volt.”

„Az irodalom-történészek — folytatja a mi lelkes Heine-barátunk — a düsseldorfi költő lelkiségének különös sajátosságait a zsidóságból igyekeznek megmagyarázni. Az önguny, a szarkasztikus világszemlélet, a gettózsidó sajátossága. Am ez a sajátosság nem a zsidó lélek önmagában való adottsága — a körülményekből, a társadalmi adottságokból érthető meg. A zsidó sors mindig problematikus. A zsidó mindig fedélzetközi utas. Beékelve az európai népek közé sohasem tudja, mikor zuhan le, mikor török össze a többségi népek malomkövei. Az önguny: védekezés.” Hajlandók vagyunk elhinni, amit Eulenberg mond. „Diese Selbstironie, diese Spottlust bei Juden, ist doch mehr Kopfarbeit und mehr Galgenhumor, als eigene, eingeborene Empfindung, mehr eine Notwehr des Verstandes, denn ein Erbteil des Herzens.”

Ellenben: „A frázisoktól való félelem, a nevetségességtől való ösztönös menekvés, saját könnyeink szeméremérzése, a nyugtalanság, hogy eláruljuk kedélyvilágunkat, mindez tipikusan rajnai” — mondja Eulenberg. Szerinte a düsseldorfiak és a többi rajnai partlakók természetükénél és hajlamuknál fogva nemzetközibbek, inkább megértik a szomszédos gall nép lelkét, simulnak hozzá, közvetítenek a germánság és a latinság között. Valóban: ezt az argumentumot elfogadjuk. Nem véletlen, hogy Romain Rolland a népek kiengesztelésével foglalkozó hősköltményében a főhős, Jean Cristoph rajnai ember. Bizonyos adottságok törvényszerűek, bizonyos szükségékből születik meg az erény. Heinét, a francia barátot legfőképpen a rajnai ember érthette meg.

*

Vagy legalább is ez bocsáthatott volna meg leginkább és nem a porosz, bajor, vagy sziléziai. Boldog idők, amikor egy keresztény német író a németiség számára vindikálja a „zsidó” költőt. Eulenberg Schattenbildere, amelynek egyik fejezete szól Heineről, 1920-ban jelent meg. Most

pedig 1936-ban vagyunk. Mi minden történt ezalatt a tizenöt év alatt! Hol van már a németiség ettől a megértéstől és hol van már a zsidóság nagy része is a kulturbehasonulás eszmevilágától. Heine zsidó, visszavonhatatlanul az és különös lelki összetételét, magatartását a politikával, emberiséggel, a század vezetőeszméivel szemben sok mindennel még lehet magyarázni, csak éppen rajnaiságával nem. Ugy taláломra fellapozok egy másik kis életrajzot. Szerzője Turóczy—Trostler, ismert magyar-zsidó irodalomtörténész, aki éppen a német irodalommal kapcsolatosan alkalmazta a legszembetűnőbben a szellemtörténeti módszereket. „...hogyan fér meg egyazon időben kereszténység és zsidóság, hellén-rajongás és helléngyűlölet, racionálizmus és irracionálizmus, romantika és intellektualizáló ész, optimizmus és pesszimizmus, lobogó érzékenységek és eszményi szerelem, hogyan következik egymásra egyazon emberen belül Hegel és Saint-Simon, istentelen gőg és vezeklő bűnbánat? Ez az atomisztikus, ellentmondásos gazdagság állandó veszedelemmel fenyegeti, de még sem veti szét Heine világát, mert van valami, ami rugalmas paradox egységbe foglalja: Heine zsidósága. Ez a zsidóság nem merül ki a tárgyi vonatkozásokban, kulturromantikában, hanem erdendő szubsztanciális forma, elejétől végig ott él Heine minden megnyilatkozása mögött s közös funkcióban egyesül a németiség kultúrtartalmával. Heine szentimentalizmusa fájdalmasabb, de megállapodottabb, mert gyökerei ősbiblikusabbak, mert kísérője a zsidóság örökös Ahasvér-sorsának. Zsidó örökség Heine tulhajtott intellektusa is. Ez az összetevője elzárja vagy legalább is megnehezíti útját az intuitív alkotás felé, de viszont összefogja s megvédi a széthullástól. Jelentkezik mindannyiszor, valahányszor az érzelmesség elborítással fenyegeti.”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

Bizonyára mindez igaz. A zsidó tradíciókat és a zsidó népi sajátosságokat el kell ismernünk, mert különben magát a zsidó népet becsülnők le. Minden népnek vannak szüntelenül ható tulajdonai, egyedül a zsidó volna az, amelynek nincs meg a maga abszolútuma, érvényesülő lényege? És az irodalmat, mint tömeg szellemi funkciót kisebbitenők, ha nem tartanók róla, hogy az irodalomnak hivatása egy nép, egy nemzet lelki világát kifejezésre juttatni, ha nem tekintenők egy emberi csoport lelket visszatükröztető arcának. Hiszen magának a géniusznak, a lángésznek is jelentőségét az a körülmény teszi értékesé, hogy rajta keresztül legszebb erőfeszítésében rejtett szellemi hinterlandja, a nép válik láthatóvá.

Heine szellemi életmunkájában, talán inkább a *mikéntjében*, mint tartalmában, benne él a zsidóság, de az a zsidóság, amely a „század” zsidósága, az „asszimilációs” zsidóság. Heine egy amorfzsidóságnak a kifejezője és egy *szabad* Palesztinában, vagy mondjuk, a hitvallásos zsidóság érzelmkörében nem a Heinék fognak majd kitenyészteni, hanem a Goethék, Dickensek, Tolsztojkok, a nagy nyugalmaság, a harmonia és bölcsesség, kifejezői. Ám ugyanakkor Heine kifejezője tudott lenni korának, németiségének is, több tudott lenni, mint zsidó, ahogyan minden kiváló írónak többnek kell lennie, mint vérségi közösségek eszmei hordozójának.

Ama két felfogás között, hogy Heine a rajnai németiségnek és a

zsidóságnak a reprezentánsa, meg kell találni a középutat. Heineben nyilvánvalóan megvannak a zsidó vonások. És hogy megvannak, ezek csak az ő „német” írói karakterének adnak külön szint. Heine zsidó vonásait azonban — irodalmi vonatkozásban — tulbecsülni nem szabad. Lelkének kettőssége nem a zsidók lelkiségének kettőssége csupán, hanem az író, az alkotó művész szent életének a kettőssége is. Ritka az, akiben ne volna kimutatható ez az „izgató szellemtörténeti ellentmondás”. Az író naturájánál Janus arcu és Goethe, a vérségi német, a nagy összefoglaló nemkülönben. A racionalizmus és az irracionizmus, a hazaszereget és a világpolgárság egyformán küzdöttek benne. A fausti lélekben állandóan két ember viaskodik egymással, antitéziseken keresztül keresve a feloldó kiengesztelődést. Az a bonyolultság, amely Heinére vall, ott csirázik minden alkotó lélekben, különösen ha az az alkotó lélek akkor működik és keres formát, amikor magának a *kornak* forma-adottsága hiányzik, egyik átmenetből a másik átmenetbe zuhan a világ. Heine kora az új modernkor hajnalhasadása volt, új eszmék csiráztak, régi eszmék kapaszkodnak az élet jogához, nehéz volt eligazodni e korban.

Ne kérje tehát Heinet a maga számára kizárólagossági alapon se a németiség, se a zsidóság, még a németzsidóság sem. *Egészében* kell áttekinteni a heinei élet-munkát, mert így értjük meg, hogy miért tudott Erzsébet királynő Korfuban könnyezni a Dalok könyvén, Magyarországon miért lelkesedett Petőfi Heinéért, miért fordították le nemcsak európai, de kontinensen kívüli nyelvekre is Heinét. Az *emberiség* költője volt és virágokkal teleszórt sirja a párizsi Montmartre temetőben az emberiség zarándok helye.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A ZSIDÓ ZENE — GOLDMARK

Irta és a satmari Goldmark zsidó filharmóniai társaság koncertje alkalmából előadta: *Dr. Guttmann Béláné* nővér.

Mi a zsidó zene? Van-e egyáltalán zsidó zene? Mennyiben tekinthetjük zsidó zenének a mult zsidó komponistáinak szerzeményeit? Ezek a kérdések azok, melyek ma a zsidó muzsikuskokat és a zenetudósokat legjobban érdeklik. De eme kérdések megválaszolása nemcsak a tudósokra nézve bir nagy jelentőséggel, hanem érdekli azt a zsidó közönséget is, amelyik a zsidó művészetet ismerni akarja és kell, hogy megismerje.

E tanulmányhoz olyan történelmi alapismeret szükséges, mely lehetővé teszi számunkra, hogy a zsidó zenetörténelem nagy komponistáit zsidó szempontokból kiindulva szemléljük, halljuk és eszerint tudjuk megítélni. Ha ezt a bázist megteremtjük magunknak, úgy meg fogjuk tudni válaszolni a zsidó zenének a mult, a jelen és a jövőre vonatkozó kérdéseit is.

Hogy a zsidónak alap jellemvonása a muzsikálás, a poézis és a ze-

ne szeretete, ezt fölösleges hangsúlyoznom. Végig kísérhetjük eme utján a zsoltároktól és az „Énekek énekétől” kezdve Heine dalaiig és Mirjam dalaitól a Mendelssohn-szimfóniáig, a Meyerbeer és Goldmark operáig.

Hozzánk, zsidókhoz hasonlóan mindenki tudja jól, hogy a művelődés gyermekkorában, amikor Görögország sem a művészeteket, sem a tudományt nem ismerte még, mikor alig emelkedett egy szalmából fedett kunyhó ott, ahol ma Róma áll, a zsidóknak már akkor voltak kőfallal körülvett városaik, templomaik, iskolákat emeltek, amelyekben a szent tudományt tanították. Már akkor voltak nagy államférfiaik, hős harcosaik, természettudósai és híres költőik! Hogyha az ősök eme tulajdonságai elfajultak, hogyha a törvényük gyakorlásától eltiltva és a rabszolgaság igájába belekényszerítve a számkivetettek és a rabzolgák büneit elsajátították, csoda-e, hogy — elzárva előlük a legtöbb pálya — elnyomatásukban a gettó falai között nem fejlődtek művészileg!

A zene már a bibliai időkben hozzátartozott az akkoriban kultivált két művészeti ághoz és a biblia legkiemelkedőbb fejezeteiben meggyőződhetünk annak nagy jelentőségéről. De azt, hogy ennek a muzikalitásnak egyéni tulajdonságai vannak, melyek más nemzetéhez nem hasonlóak, hogy a zsidó keleti zene a többi keleti zenétől lényegesen különbözik, hogy a francia, német, magyar, orosz és más európai zsidó zeneszerzők egyéni zsidó sajátosságokat árulnának el műveikben, melyek megkülönböztetnék azokat a többi népektől, ez nemcsak hogy nincs elismerve, de nem is bizonyítható be teljes határozottsággal.

A mai európai zenéhez beidegzett fülünknek épp oly keletiesen zsidó zenének hangzik az arab vagy a perzsa zene, mint a renaissance Rossi zeneszerző muzsikája olasznak, a romantikus Mendelssohn-é németnek, a Bizet „Carmen” zenéje franciásan spanyolnak, stb. Annak megítélésére, hogy a nyugati zeneszerzőkben nem rejlik-e mégis egy kevés keleti muzikális véna, meg kell ismerkednünk a keleti zene sajátosságaival.

A különböző hitközségekben, melyek soha egymással érintkezésben, avagy idegen befolyásoknak kitéve nem voltak, egybehangzó zsinagógái énekek arra engednek következtetni, hogy közös gyökérből erednek. Európában azokon az énekeken, melyek szájhagyomány útján maradtak ránk, erősen érzik az idegen hatás. Ugyanazokkal az énekekkel keleten is, csaknem hamisítatlan formájukban találkozunk. Ezekből kell az eredeti zsidó zeneszerzés sajátosságait leszűrünk, miután sem teoria, sem más systema nem maradt ránk.

Bibliai időkben a zenének legszebb, legtökéletesebb kifejezési módja az emberi hang volt. A hangszerek csak kíséretképpen szolgáltak. A leviták magas nivóju énekkultúráról gondoskodtak, de hangszeren nem volt szabad játszaniok. A hang volt minden gondolat és érzés leghűbb kifejezője. Vallásos szövegre alkalmazott népdalokból állították össze a templomi énekeket. A zsidó zene improvizált volt, vagy ismert melódiák művészi összetételéből állott. Egészben véve nem ritmikus, — a ritmus a világi, a tánczenének a birodalmát képezi. A keleti nép a dallamvezetés szépségében találja a tökéletes zenét, ebből következik, hogy lényétől oly idegen a harmónia, az akkord játék. Miután alapeleme a melódia, mindenkihez közel áll és ellentétben az európai zeneművészettel — igazi népzene.

Harmónia, tonalitás, a mai értelemben távol állanak a zsidó lélektől és magunk is tapasztalhattuk azt a tényt, hogy a történelem évezredei dacára, az egész világon szétszórta asszimilált zsidó nép még ma is őriz lelke mélyén valamit a keleti érzékenységből. Szükségesnek tartom még kiemelni a zsidóság azon karakterisztikus vonását, hogy amint bármely környezethez asszimilálódott, melybe bolygó sorsa sodorta, úgy asszimilálódott az életfelfogása, művészete, zenéje is. A tradíció azonban itt is korlátot vont már a legrégibb időkben. Az ősrégi templomi melódiákat csak modulálni volt szabad, de megváltoztatni soha! Bizonyára e zsidó tradíciónak tudható be az is, hogy még a legasszimiláltabb nyugati zsidó komponista műveiben is fellelhető olyan egyéni vonás, mely megkülönbözteti kortársai műveitől — bármily igyekezettel próbálják is ezt elvitatni. — A zsidó öntudat belső megerősödésével — a legtöbb mesternél — ismét zsidó vonások mutatkoznak. Mahler Gusztávnál kezdődik ez a fejlődés — míg Rossinál és Mendelssohnál éri el tetőpontját a zsidó jellegzetességektől való eltávolodás. — A mai zsidó lényegét két tényező határozza meg: először is azok a sajátosságok, melyekből az egykori keleti zsidóság összetevődött, — másodsor azok a változások, amelyeken a zsidóság a diaszpórában megváltozott szociális adottságai folytán átment.

Szeretném Önöknek megvilágítani a zsidók szerepét a nyugati zene fejlődésének keretén belül.

Eltekintve a templomi énekek szövegét kísérő melódiáktól — az üldözések következtében, minden más zenei relikviánk nyomtalanul eltűnt, egész a XVI-ik századbeli Rossi és az ugynevezett emancipáció koráig. Az Ebreo Rossi „Hasirimjei” voltak az első kísérletek a galutban, hogy zsidó komponista saját népe számára szerezen zenét. Az ő hatására vezethető vissza az is, hogy a templomokban bevezették a többtagu kórust, az istentiszteletek tradicionális énekeinek reformálásával.

Már a zsidó emancipáció éve egybeesik legnagyobb zeneszerzőink egyikének születési évével, aki az opera műfajának kifejlődése körül halhatatlan érdemeket szerzett: — a német Meyerbeerével. Hogy az emancipáció kora kellett ahhoz, hogy az ősi zsidó muzikalitás erejét felszabadítsa fogvatartó béklyóitól, ez érthető! A világtól elzárt gettó zsidósága itt hirtelen olyan terrénhoz jutott, mely érzései kifejezésének legjobban megfelelt. Ősi atavisztikus vonása, hogy a képzőművészetek terén sohasem alkotott nagyot. Régebben a vallási parancsok, Mózes törvényei korlátozták annak kifejlődésében! — Ellenben azok a zsidók kultúrtermékek, melyeket napjainkig megismertünk, — bizonyítják a legjobban, hogy aránylag egy nemzet sem tud megközelítőleg sem annyi muzsikusi művészembert felmutatni, mint a diaszpóra zsidósága.

Meyerbeer után korban és elismerésben Mendelssohn következett, kinek képességeit az egész világ elismerte. Bár művészete nem naturalista, ismerte a természetet, a tájképet, amelyet virtuóz ecsettrel festett. Ismerte a hangszerek lelkét, beszélt tökéletesen a zongora, a hegedű, a zenekar és a kórusok nyelvén.

Rubinstein, Moszkowsky és Wieniawsky munkássága Oroszországban éppoly nagy jelentőségű, mint a Halevy-é, majd később az Offen-

bach-é Párizsban. Offenbach — bár születésére nézve német — műveiben a legfranciásabb esprit-t képviseli és az általa felfedezett u. n. opera-buffó zseniális művésze.

Megemlítem még a sok közül Poppert, — a világhírű csellóművészt és komponistát, a francia Bizet-t, kinek Carmen című operája ma is világhírű. Nem is szólva részletesebben a virtuóz művészekről, Moschelesről, Friedmannról, Hubermannról, Jasa Heifecről, Misa Elmanról, Levinről és még számos másról, akik miatt gyakran éri a zsidóságot az a vád, hogy művészetük nem alkotó, hanem csak reprodukтив. Hogy a művészetnek az a foka, amelyen ők állanak, nem csak reprodukтив elemet képvisel, erről még sokat beszélhetnénk, ennek a fejtegetésnek a kerete azonban sajnos, nem engedi meg az ilyen elkalandozásokat.

A zsidó zenét Meyerbeertől kezdve napjainkig — mint már említettem is — a melódia jellemzi. Már a zsidó ember természetében rejlik, hogy nem az epika — a lira felé hajlik. Maga a Biblia — mely legnagyobb epikai mesterműve — az is lirai. És mi a lira a zenében kifejezve? Nem más, mint tiszta melódia.

Eme melódia egyik leglirikusabb reprezentánsáról fogok most Önöknek beszélni. Vannak emberek, akik nehéz és gyötrelmes küzdelmek szövetségén, mesterséges és önkéntelen akadályok tömegén keresztül jutnak el érvényesülésük ormáig. Alulról indulnak, szegényen, minden ajánló levél nélkül, csak saját erejükre utalva és amíg fölérik, a sors szinte tehetségük, nagyságuk próbakövéül állítja oda a megpróbáltatások hosszú esztendeit. Sokan meg sem érik azt, amíg rájuk virrad a nap, a fény, a dicsőség, az elismerés, mégis nem hátrálnak meg a küzdelmek elől, mert fanatikusan hisznek hivatásuk igazságában. Ezek szomorú küzdői a művelődésnek. Tragikus hősök, akikből sajnos, bőven tud felmutatni a történelem.

Hasonló keserves sorsot küzdött át Goldmark, kinek ifjúsága szinte kész regény. Az élet bőven állított eléje akadályokat és mégsem tudta eltéríteni utjából. Küzdenie kellett nemcsak azért, hogy tanulhasson, hogy legyőzze művészetének nehézségeit, hanem azért is, hogy a mindennapi kenyerét megszerezhesse. Nem volt elkényeztetett gyermek, nem is lehetett az, mert rajtakivül még 21 testvérével kellett osztozkodnia az apai szeretetben és a tűzhely — legtöbbször nem is meleg — vacsoráján. Hazulról nem kapott egyebet, csak jó tanácsot, anyai simogatást és puritán nevelést. Talentuma vele született. Istenadta tehetség volt, de az élet nem adta kezébe könnyen és tálcán azokat az eszközöket, amelyekkel talentumát kifejthette. S mégis — nevét beírta a művészet klasszikusai közé.

Bizonyára helyes felfogás az, hogy a művész lelkéről leginkább művei, lelkének e gyermekei, beszélnek a legmeggyőzőbben, a leghatásosabban. De foglalkoznunk kell magával az emberrel is, azokkal a vonásokkal, melyek egyébként nemes lelkét, másrészt a zenéjét, minden más lélektől és minden más zenétől megkülönböztetik.

Mi különbözteti meg Goldmark fejlődését más nagy zeneköltők pályájától? Mig ezek, pld. Mozart, Beethoven, Liszt és annyi más, csodagyermekek voltak, akiknek zenetudását a szülők siettek kifejleszteni és

gyakran értékesíteni is — addig Goldmark nagyon későn jutott művészi fejlődéséhez. Kezdetben szülei nem ismerték fel azt a nagy kincset, melyet gyermekük magával hozott a világra. Csak 12 éves korában ismer-te meg a betűket, még később jutott igazi zenei tudáshoz. A véletlen tárta fel az apa előtt a fiában szunnyadó tehetséget. Egy lakodalmi ebéd után sok pohár maradt féligmeddig megtöltve az asztalon. A tizenegy- éves Károly észrevette, hogy mindegyik a benne levő ital mennyisége- szerint mélyebb vagy magasabb hangot ad: egész skálát állított így ösz- sze a poharakból s egy pálcika segítségével kiűtötte belőlük az otthon és a zsinagógában hallott kedves dallamokat. A vendégserег elbámult a produkción, az apa pedig — aki különben hitközségének kántora volt, megbizta énekkarának egy tagját, aki kissé tudott hegedülni, hogy ta- nítsa a fiút: egy év múlva pedig beíratta a soproni zeneiskolába. Így vándorolt a kis Károly hetenként kétszer hegedűjével a hóna alatt Sop- ronba. A gyalogut ide-oda 4 óráig tartott, de megérte a fáradságot, mert egy év alatt olyan előmenetelt tanusított, hogy tanára felléptette egy hangversenyen, melyen egy bécsi zongoraművész is játszott — még pe- dig Liszt Ferenc. Goldmark itt látott először életében zongorát.

Egy év múlva apja Bécsbe küldte gyermekét, a 14 éves Károlyt. A vidék, ahol Goldmark született, az 1830-as években, melegágya volt a kulturának. Nem véletlen, hogy csupán a zeneművészet számára itt szü- letett Liszt, Haydn és Goldmark. Közel van hozzá Wien, melynek kultur- főlénye idáig elér. Bécsben bátyja, a jóval idősebb G. József, nevelteti, ki óriási nélkülözések és fáradsalmak közt ép akkor végezte orvosi tanul- mányait. Végre rendszeres zenei oktatásban részesült. Módja volt, mint művésznévendéknek a Musikvereinsaal hangversenyeit ingyen meghall- gatni. Itt táruult fel előtte először Haydn Mozart és Beethoven zenevi- lága. De a tanulás termékeny ideje csakhamar megszakadt. 1848 már- cius 13-án kitört Bécsben a forradalom, mely mozgalmában bátyja ne- vezetes szerepet játszott és emiatt Amerikába kellett bujdosnia. A nyo- morúság jegyében folyt vergődés az, ami most kezdődik életében. Ke- serves küzködés előbb Bécsben, majd Pesten, hol kottamásolásból és mint színházi hegedűs tartja fenn magát. E 10 év alatt, tehát 30 éves koráig zenetudásában óriási haladást tett, de mindég autodidakta mó- don. Könyvek és zeneművek tanulmányozásából képezte magát, ami az ő körülményei között valóban el nem csüggedő, törhetetlen energia rit- ka példája! Magánuton tanulta meg nemcsak a zeneelméletet, hanem így tökéletesítette tehetségét a zongora játszásban is. Ez évtizedben, sze- gényes szobájában felidézi a nagy klasszikusok szellemét — teleszivja magát Bach, Mozart és Beethoven zengéseivel: mély szeretettel, vasszor- galommal éli be magát műveikbe. A legkiválóbb könyvekből megtanulja az ellenpontozatot, a kanont, a fugát minden formájában: megértette, hogy ezeknek alapján a lelkében élő zenének sokkal mélyebb kifejezést tud adni. Ezért 28 éves korában fiatalkori műveit mind megsemmisítet- te. Ezek a romantikusok, főleg Mendelssohn hatása alatt keletkeztek. Ő maga nem talált bennök egyéni vonást. Fájhatott ugyan a tudat, — hogy Mendelssohn 18 éves korában megírhatta a Szentivánéji álom zenéjét, hogy Schubert 28 éves korában már zeneköltészetének csúcspontjáig ért,

de ő is önálló irányt és új hangokat akart adni alkotásaiban. Acélos akaratereje zseniális tehetsége pótolta azt, amit másoknak a mesteri nevelés ad. 1861-ben Bettelheim Karolának, leghübb tanítványának kérésére visszatért Bécsbe. Sokat köszönhetett ez énekesnőnek, aki már 16 éves korában a bécsi opera híres művésznője és Goldmarknak sok tekintetben serkentő muzsája lett. Ő gondoskodott arról, hogy a mesternek elég tanítványa legyen és jótékonycélu hangversenyein kizárólag Goldmark kamará- és zongoraműveit mutatta be.

De térjünk át Goldmark életének legnagyobb eseményére, a Sába királynőjének megalkotására! — Szerencsés véletlen, — melyben Bettelheim Karolának is volt része — röppentette ki az eszmét. A bécsi opera főrendezője egy francia festőtől kiállított képet látott, mely Sába királynőjét ábrázolta. Midőn másnap Karola anyja leányáért jött a próbához, a főrendező e szavakkal fordult hozzá: „micsoda leányzó az Ön gyermeke! milyen arc! valósággal Sába királynője.” E feltűnő hasonlóságról beszélt az ebédnél Goldmarknak a nagyműveltségű anyja, aki a Bibliában is jártas volt és eleven képzelettel adta elő a Királyok könyve alapján Salamon király találkozását Sába királynőjével. Tudta, hogy régóta keres bibliai tárgyú operaszöveget: ezért melegen ajánlotta a témát figyelmébe. — Goldmarkot megragadta a gondolat — két éven át buzgón bujta a Bibliát és annyira belemélyedt a tárgyba, hogy maga vetette papírra az opera vázlatát. Sőt az első két felvonásnak a scénáriumát is. 1865-ben találkozott Goldmarkkal a „Sakuntala” első előadása után Mosenthal Herman költő, több operalibrettónak a szerzője — s elragadtatva a nyitány keleti színpompájától és ragyogó hangszerelésétől — megkérdezte, vajjon nem volna-e kedve operát írni? Az örömmel teli igenlő válasz után Goldmark átadta eddigi tervezetét, melyet Mosenthal fel is használt.

1866-tól 1872-ig dolgozott Goldmark az opera szövegének megzenésítésén, de még öt évet kell várnia, míg végre Liszt Ferenc révén a bécsi opera, majd egy évvel később a pesti opera elfogadta előadásra. A Sába királynője az egész művelt világ ítélete szerint örökszépségű mestermű, melyet Európa valamennyi operaháza kitűzött — kivéve az angol színházakat, mert Angliában még akkor tiltva volt a biblikus tárgyak profanizálása.

Verdi „Aida” című operájában csodálatos autoszugeszczióval élte be magát a fáraók memfiszi palotájába: Goldmark a fajrokon szabadságával és biztonságával mozog Salamon király termeiben és kertjében. Innen a „Sába” zenéjének üdésége és közvetlensége, mert a zeneköltő lelkéből kelt életre, legbensőbb érzése mélyen és tisztán árad ki belőle. Ez az opera tárta fel kapuit az ázsiai zenének: ennek az operának a sikeréből tanult a francia Delibes, majd később az olasz Puccini. — Ami „Sába királynő”-jének a sajátlagos veretet megadja, az, hogy csodás hangszerelésével művészetté emelte azt, ami addig a zsidó nép ajkán mint zenei hagyomány élt. Mintha kelet titkos meséi, meleg éjszakái, érzékisége, illata szertartásossága verődnek vissza a „Sába királynő”-je hangjaiban.

A közönség lelkesedésével szemben a kritika hevesen támadta a

„Sába királynője“ szerzőjét. A konzervatívok megriadtak a szokatlan zenekari pompától és merész ujitásaitól: Goldmarkot disszonáns királynak csufolták. De elhallgatott e vád, midőn ő „Merlinnel“, a nyugati irányzat utjára tért. Többi operája is egy-egy hódolat kedves költői: Dickens, Homeros, Goethe és Shakespeare szelleme előtt. Bármily fogyatékos is a „Házitücsök“ szövege, mégis kisugárzik belőle Dickens költészete és ezt ragyogó keretbe foglalja Goldmark meleg szíve.

Már 70 éves volt a zeneköltő, midőn a „Hadifogoly“ című operáját írta, majd a súlyos és komor szépségű „Berlichingeni Götz“-öt.

A már 78 éves zeneköltő tehetségének próbaköve a „Téli rege“ volt. Az öregedő Shakespearenek e szelid regejátéka, mely az élet disszonanciáit csodálatos harmóniában oldja fel, illett az aggastyán Goldmarkhoz, aki a kibékülésnek és megdicsőülésnek lágy akkordjait tette utolsó operája alaphangjává.

De nemcsak a színpadot, a hangversenytermeket is megajándékozta varázslatos költészetével. Bajos volna idetartozó műveinek sorozatát előszámolni, csak a legkiválóbbakra szorítkozom. Hét nyitánya van. Legkiválóbb ezek közül a „Sakuntala“ és a „Tavaszi nyitány“-a. Romantikus Es-dur szimfóniája mellett szimfóniának mondhatjuk a „Falusi lakodalom“ zeneképsorozatát is. Ki kell még emelnem A-dur hegedűversenyét és az ujabbi kamarazenének talán legszebb darabját, a zongora-ötöst, melyben az egyes hangszerek felváltva és együttesen szólaltatják meg Goldmark álmodozó és vidám géniuszát.

Minden, amit komponált, át meg át járja a leglaikusabb közönség szívét is. Az olasz városok nyílt piaci hangversenyein a külvárosok népsege is oly átszellemülten hallgatja a „Sakuntala“ nyitány indiai csodavilágába varázsló zenei képeit, mint ahogy a fővárosok zenetudomány-nyal vértezett hallgatósága gyönyörködik a „Hadifogoly“ görög szellemű komor szenvedélyének zenei festésében.

A művész élet-estje szerencsésen alakult. A sors, mely hozzá ifju éveiben nyomoruságos társul szegődött, később barátságos arcot öltött, s megengedte neki, hogy fényes dicsőség övezze ősz fejét. A pesti operaházban 1897 február 21-én a „Sába királynője“-nek 100-ik előadása alkalmával maga Goldmark dirigálta a darabot. 1910-ben 80-ik születése napján a budapesti egyetem disz doktorává avatta és a király érdemrenddel tüntette ki. Szülővárosa is nagy ünnepséget rendezett tiszteletére. Élete végén megírta memoirjait, melyek „Erinnerungen aus meinem Leben“ címmel jelentek meg.

Keszthelyen még áll a régi, több száz éves ház, ahol a lángésszel, aranyos szívvel és jellemmel megáldott Goldmark Károly született.

Valamikor nemesi kuria volt, ma hosszú idő óta bérház. Külsejét üzletek, raktárak foglalják el, fölöttük azonban egy tábla áll, amelynek domborművén lant és Goldmark arcképe látható. A tábla néhány szóval figyelmezteti a járókelőt, hogy az öreg tető alatt meghuzódó falakhoz egy darab kulturhistória fűződik. Hogy innen ment valamikor világga az, akinek nagyságából csillogó sugarak vetődnek ránk.

A mi zenekörünk is Goldmark nevének égíse alatt működik. Minden célunk, minden igyekezetünk arra kell, hogy irányuljon, hogy az ő tör-

hetetlen akarata, céltudatos életfelfogása, acélos energiája példát statuáljon számunkra is! Ha zenekörünk vezetőit, élükön Fischer Miklóssal fáradságos munkájukért más jutalom nem érné, mint az, hogy a filharmonikus társaság aktiv tagjainak technikáját, muzikalitását fejlesztik, zenekulturáját gazdagítják, ambícióját növeli, hogy mennél szebbet, tökéletesebbet nyújtson a hallgatóságunk számára — mely aktivitásuk újabb zeneértő generációt nevel a jövő számára — úgy nem pazarolták el méltatlanul energiájukat!

Multunk alig 3 éves és, mint minden zsenge ifju hajtásnak, pártfogásra, bátorításra, elnéző szeretetre van szüksége, hogy elérje azt a nivót, amelyet nagyigényű közönségünk elvár tőle. Ha zenekedvelő hallgatóságunkkal vállvetve közös akaratral, együttes erővel fogunk dolgozni, úgy — hiszem és remélem, méltók leszünk arra a névre, melyet választottunk!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU / CBU / Central University Library Cluj